

Qaabdhismeedka Aqoonta iyo Kartida ee Minnesota ee Xirfadlayaasha Carruurnimada Hore:

La shaqaynta Carruurta aan Da'da Dugsiga
Gaarin ee Barnaamijyada Xarumaha iyo Iskuulka

Mashruucan waxaa suurta geliyey iyadoo la adeegsanayo maaliyad federaali ah, 93.434 - ESSA Deeqda Horumarinta Preschool Preschool-ka Dhalashada illaa Shan (Development Grants Birth through Five). Waxyaabaha ku jira waxaa mas'uuliyadooda leh qorayaasha mana matalaan aragtida rasmiga ah ee Xafiiska Daryeelka Caruurta, Maamulka Caruurta iyo Qoysaska, ama S. Waaxda Caafimaadka iyo Adeegyada Aadanaha Maraykanka.

Hagaha wehelku waxa uu isku darayaa fikradaha muhiimka ah ee laga helo qaab dhismeedka oo wata talooyin iyo tusaalooyinka sida ay u ekaan karto goobta caruurnimada hore. Waxaa loogu talagalay in lagu caawiyo dadka la shaqeeya carruurta yaryar inay fahmaan bilowga waxa la samaynayo. Hagahan wehelku ma beddelayo qaab-dhismeedka asalka ah, laakiin wuu taageerayaa.

Boggan waa loo qasday in uu banaanaado.

Hagaha wehelka ee Qaabdhismeedka Aqoonta iyo Kartida ee Minnesota ee Xirfadlayaasha Carruurnimada Hore:

La shaqaynta Carruurta aan Da'da Dugsiga
Gaarin ee Barnaamijyada Xarumahaa iyo Iskuulka

Buugan waa Hagaha Wehelka ee daabacaada Qaabka Aqooneed ee Minnesota
Loogu Tala Galay Dadka Mihnada Aqooneed Leh Waxbarasha Hore Ee Caruurta: La
Shaqaynta Caruurta Aan Wali Bilaabin Dugsiga ee Ku Jira Xaruumaha iyo Barnaamijyada
Dugsiyada. Qoraalka waxaa laga heli karaa barta internetka ee Bogga Khayraadka
Waxbarashada Hore eek u yaala Waaxda Waxbarashada ee Minnesota ([Early Learning
Resources page on the Minnesota Department of Education website.](#))

Waa maxay sababta loogu baahanyahay hagaha wehelka?

Qaabaynta Aqoonta iyo Awoodda (Minnesota's Knowledge and Competency Framework) wuxuu tilmaamayaa waxyaabaha macalimiinta iyo bixiyeyaasha waxbarashada caruunimada hore ay u baahan yihiin in ay ogadaan iyo in ay si ku-oolnima ah loola shaqeeyo caruurta iyo qoysaskooda. Qaabka hagaha wehelka wuxuu isku darayaa fiio gaar ah oo laga dhex helayo Qaabaynta aragtiyo muhiim ah oo ay weheliyaan talooyin iyo tusaalayaal ku saabsan waxaa uu noqon karo goobaha xanaanada cunugga. Waxaa looga danleeyahay in lagu caawiyo sidii bixiyeyaasha u heli lahaayeen faham bilow ah waxa ay qabanayaan. Haga Wehelkaan ma baddalayo qaabkii asalka ahaa balse wuu kabayaa.

Yaa loo qorayaa Hagaha Wehelka?

Hage-haan waxaa loogu talagalay qaangaarada idil ee la shaqeeya caruurta qoysaska la siiyo caruurta saddex jirka ilaa iyo inta ay ka galayaan fasalka xanaanada. Macluumaadkaan waxaa loo qoray kuwa la shaqeeya caruurta ku jira kooxo sida barnaamijyada laga bixiyo dugsiyada, xaruumaha xanaanaynta cunugga, banaamijka Head Start, barnaamijka Montessori, iyo wixii la mid ah. Wuxuu si wayn u xoog saaraya, xirfadaha aasasiga iyo awoodo guulo lagu gaaro. Hagayaasha wehelku waxa kale oo heli kara xirfadlayaasha caruurnimada hore ee ka shaqeeya goobaha Daryeelka Carruurta Qoyska.

Sidee loo barbar dhigayaa Hagaha Wehelka Dhallaanka- Socd-bardaka?

Hagaha Wehelka Dhallaanka-Socod-bardaka ee Awoodaha Laf-dhabarka Minnesota (Minnesota Core Competencies) waxaa la faafiyay 2022. Wuxuu xambaarsanyahay macluumaad aasaasiya oo muhiima oo loogu talagalay kuwa daryeelaya caruurta dhallaanka ilaa saddex jirka. Qalab ku habboon, kuwa la shaqaynaya caruurta da' kasta ay yihiin wuu ku jiraa buuggan.

Waxa ku saabsan habaynta qoraalkaan

Hagaha Wehelka waxaa loo qaybinayaa isla nawaaxiga isago ah *Qaabka Aqooneed ee Minnesota Loogu Tala Galay Dadka Mihnada Aqooneed Leh Waxbarasha Hore Ee Caruurta: La Shaqaynta Caruurta Aan Wali Bilaabin Dugsiga ee Ku Jira Xaruumaha iyo Barnaamijyada Dugsiyada:*

Mas'uuliyadda Hiddaha Dhaqanka iyo hab-dhaqanka ayaa lagu dhex daray dhammaan aagagga kartida.

I. Koritaanka Canugga iyo Barashada

II. Waaya-aragnimada Barashada Koritaanka habboon

III. Xiirirada ka Dhexeeya Qoysaska

IV. Qiimaynta, Qiyaasidda iyo keliyeelidda

V. Horumarinta Waxbarashada Caruurnimada Hore ee Taarikhian isku Xilli ah

VI. Mihnadnimada

VII. Caafimaadka, Ammaanka iyo Quudinta

VIII. Tijaabin lagu sameeyo waayo aragnimada

IX. Daryeel iyo Hab Dhaqan ka Warqaba Dhaawaca Masiibada

X. La shaqaynta caruurta aan gaarin da'da iskuulka iyo qoysaskooda ee ku Hadla Luuqadaha Badan

Siddeeda meelood waxaa kaloo loo si qaybinayaa waxyaabaha ay baruhu tahay in ay ogaadaan iyo ku sameeyaan heer saldhig hoose. Qaybaha liista qaarkood ee tusaalooyinka aqoonta iyo xirfadaha laga filan karo bixiyaasha sida kolba ay u korinayaan iyo u helayaan waaya-aragnimada. Marxaladaha qaarkood, waxa aad heli kartaa sheyyo dheeraada oo kugu reebi kara faham durugsan oo aad si gooniya u hanaanin karto hoggaamiyaasha xarunta shaqada. Hagaha Wehelka waxaa kaloo ku jira “Xogta uruursan ee goobta shaqada” ee ka caawinaysa sharraxaadda aqoonta iyo xirfadaha looga baahanyahay bixinta tayada waaya-aragnimada barashada hore ee caruurta.

Dhammaadka qoraalka waxaa jira qaybo, ku saabsan “Ma doonaysaa barasho dheeraada” oo buugga ku jira, qodobbo iyo baro internet oo ku siinaya ilo macluumaad dheeraada.

Lix waxyaabood oo bixiye kasta ee koriinka canugga qoyska laga doonayo inu yaqaanno:

1. In aan is naqaanno waa qayb ka mida waxbarashada caruurta yar yar.

Qaangaarrada oo idil, waxay leeyihiin shaqsiyaad, waaya-aragnimo qoys iyo dhaqan iyo aqoon ku saabsan caruurta yar yar, Barayaashu waxay wax ku dhisaan waxa horay u ogaayeen iyo loo rumaysnaa sida kolba ay ugu kordhiyaan waaya-aragnimada iyo waxbarashada. Waxbarashada, waaya-aragnimada iyo is-dhexgalka qoysaska waxay ku keeni karaan caqabad qayimka iyo caqiidooyinka qaarkood. Wadashaqayn lala yeesho caruurta yar yar iyo qoysaskooda way ku keeni kartaa qiiryo badan. Barayaashu waxay u baahan yihiin in ay muujiyaan dareenkooda fal-celisyada iyo fiiro gaara u yeeshaan dareemada hosta laga xariiqay kuwaaso go'aamiya sida macluumaadka duugga ah loogu xirayo kuwa cusub. Xiriirku waa wadnaha waaya-aragnimada barashada hore.

2. Caruurta oo idil waxay u baahaanyihiin ka qaybgalka jawi hodntinimo ku dheehantahay kaaso jir ahaan iyo qiiro ahaan xasilloon.

Xiriiradu qayb wayn ayay ka yihiin la shaqayn hufan la la yeesho caruurta yar yar iyo qoyskooda. Barayaashu waxay dhisaan xiriir lala sameeyo caruurta maka mid waliba uu garanayo waxa uu jecel yahay ama neceb yahay, baahiyada iyo wax ka sheegga qofka. Barayaashu waxay abuuraan goobo soo dhawayn halkaaso caruurta oo idil ay dareemaan in ay ka tirsan yihiin iyo ka bartaan soo dhowynta iyo lagu daro midba mid kale. Marka qaangaarku caruurta kula dhaqmo xushmad, waxay baranayaan in iyaguna is xurmeeyaan midba midka kale. Dhissida xiriirada qoysaska dhexdooda; hal qof qoys kasta iyo lagu siiyo qiime xiriirka iyo is xaqdhowrka midba midka kale caqiidooyinkiisa iyo dhaqamada.

3. Caruurta oo idil waxay u baahaanyihiin ka qaybgalka jawi hodontinimo ku dheehantahay kaaso jir ahaan iyo qiiro ahaan xasilloon.

Barbaarinta iyo ka jawaabidda daryeeka iyo sidoo kale waxbarashada caruurta waxay ka caawinaysaa koritaan xasilloon iyo xiriir kalsooni leh kuwasoo ka taageeraya sahminta iyo horumarinta. Bey'adaha xiisaha leh oo leh xudduudaha muuqda caruurta waxay ku caawinaysaa sahanka iyo barashada. Ku xirnaanta bey'adaha dabiiciga caruurta ee heerarka kartidooda oo idil iyo kuwa baahiyada gaarka qaba. Barbaarinta joogtada ah caruurta waxay ku caawinaysa dhismaha kalsoonida iyo madaxbannaanida, dhiirrigalinta ku xirnaanshaha iyo taageerada horumarinta barashada.

4. Caruurnimada hore waxay u dhigantaa xilliga koritaanka xawliga leh iyo horumarinta kaasoo aad muhiim ugu ah saldhigga caafimaad qabka aadaanaha.

Caruurta waxay bartaan indho-indhaynta dadka muhiimka u ah nolashooda. Dhaqanka guryaha qoysaskooda, caruurta waxay fahmaan dareemada la muujiyo iyo sida iyo marka iyaga loo muujiyo, kartida dhaq-dhaqaaqa murqaha, sida ay wax u baranayaan iyo u socodsinaan macluumaadka cusub iyo siyaabaha ay u isticmaalayaan ku hadalka luqadda, calaamadaha wajigooda lag dheehanayo, tilmaamaha gacmaha ama madaxa iyo hadal la'aanta ama aamuska. Jawaabaha dhaqanka waxay sharfaan aqoonsiga dhaqanka caruurta. Ka jawaabidda dhaqanka waxay karaamaysaa aqoonsiga dhaqanka caruurta. Gebi ahan dhaqamada maalinla ah, is-dhexgalka, iyo waxyaabaha sida joogtada u dhaca. Bixiyaashu waa in ay dadaalladaas la sameeyaan qoysaska laga soo bilaabo dhaqamadii hore oo idil (ay ku jiraan kuwooda) sababtoo ah qoys kasta wuxuu u muujiyaa dhaqankiisa siyaabo gooni ah. Sidoo kale xiriirada caruurta ay la leeyihiin kuwa kale saamayn ayay ku yeelanaysaa koritaankooda.

5. Caruurnimada hore waxay u dhigantaa xilliga koritaanka xawliga leh iyo horumarinta kaasoo aad muhiim ugu ah saldhigga caafimaad qabka aadaanaha.

Caruurta waa kuwo leh awood iyo sidoo kale nugul. Xanaanadaynta ay caruurta helayaan xilligan adag saamayn weyn ayuu ku reebi karaa sida ay dunida u arkayaan, marka la eego xiriirka ay dadka kale la leeyihiin iyo guulaysiga waxa ay baranayaan. Barayaashu waxay haystaan fursado kala gaara oo macna u samaynaysa nolosha caruurta yar yar iyo qoysaskooda. Caruurta la siiyo xannanada, xanaanadaynta joogtada waxay u badantahay in ay soo koraan iyo noqdaan bulshaawi, caruur awooda in ay kuwa kale la saaxiibaan, muujiya is-xakamayn iyo jeclaada barashada. Koritaanka dib-u-dhaca keliya halis uma aha ama naafonnimada, balse wuxuu kaloo keeni karaa tiro qaracamo ama cadaadis la soo gudboonaada. Barbaarinta iyo xanaanadaynta tixgalinta leh iyo waxbarashada la siiyo caruurta koriimadoodu ay halista ku jirto waxay ka caawin kartaa canugga koriimada iyo soo kabashada xirfadaha guusha dugsiga iyo nolasha uu ku gaarayo.

6. Kartiyo badan iyo xirfado ayaa la wada korayaa inta lagu jiro sanooyinka hore ee canugga.

Horumarinta waa natiijo ka dhalata isdhexgalka fir-sidaha iyo waaya-aragnimada. Waaya-aragnimada iyo is-dhexgalladu waxay ku sameeyaan kala duwanaa koriimada hore ee maskaxda. Barayaashu waxay qaataan maalin kasta go'aamo badan oo ku saabsan sida iyo marka lala hadlayo caruurta, waaya-aragnimada la siinayo iyo marka caruurta ay diyaar u yihiin in ay qaadaan tallaabo cusub oo la xariirta horumarkooda. Barayaasha og iyo fahamsan waxa dhacaya inta lagu jiro xilligaas ee isbaddalka iyo koriimada waxay aad u diyaarsanyihiin in lagu tageero koritankooda. [Macluumaad dheeradda ee la xariira koriimada hore ee maskaxda ka raadso Rugta Koritaanka Canugga.](#)

Hagaha Wehelka Preschool-ka (Ilmaha aan weli gaarin da'da iskuulka) ee Aqoonta iyo Qaabdhismeedka Kartida waxaa cusboonaysiiyay Carmen Cook (Kaaliye Barafesoor ee Barashada Carruurnimada Hore Metro State University) sanadka 2022 waxaana ku jira nuxurro ka tarjumaya waxyaabaha 2020 lagu soo daray darsiga qaabdhismeedka aqoonta iyo kartida.

Mas'uuliyadda Hiddaha Dhaqanka iyo hab-dhaqanka

Baruhu waxa uu dhaqanka u arkaa muraayada ay carruurta iyo dadka waaweyni ku fahmaan ee ay kula xiriiraan adduunka iyaga oo garwaaqsanaya in ay iyaga masuuliyaddooda tahay in ay yaqaanaan muraayadooda dhaqanka ee ay iyagu wax ku arkaan iyo sidoo kale midda carruurta iyo qoysaska ku sugan goobtooda. Barayaashu waxay si u qasdaan hab dhaqankooda si ay u xaqiijiyaan oo ay xoojiyaan qiyamka dhaqameed ee dhammaan carruurta iyo qoysaska.

Fikrad Muhiim ah: Dhammaan dhinacyada korriinku waxay ku salaysan yihiin dhaqanka wayna ku kala duwan yihiin dhaqamada iyo qoysaska dhexdooda.

Si ay u bixiyaan daryeel iyo waxbarasho tayo leh, barayaashu:

- Waxay aqoonsadaan sawirada dhaqanka ee deegaanka caruurnimada hore, adiga oo u fiirsanaya kooxaha cid ka joogto ama kuwa aan cid matasha joogin.
- Waxay ogsoonyihiin isticmaalkooda ereyada iyo sida aan u taageerno ama aynaan u taageerin habdhaqamada carruurta gaarkood.
- Waxay aqoonsanyihiin xirfadaha, kartida, iyo waxyaabaha ay ku fican yihiin carruurta kuwaas oo laga yaabo inay yihiin kuwo dhaqameed, sida marka ay munaasab tahay in la hadlo iyo in la dhegeysto, ama sida ay gudbiyaan baahidooda, u istaaga naftooda, daacadnimada ama iska leexinta in indhaha la isla helo.
- Waxay dhegayaan rabitaanka qoyska shakhsi ahaaneed ee dhisitaanka aqoonsiga ilmahooda.
- Waxay aqoonsadaan saamaynta cunsuriyaddu ku leedahay korriinka carruurta iyo guud ahaan caafimaadka.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Waxay doortaan sawirro lid ku ah aaminsanaanta fikradaha qaldan waxayna ka tarjumaan waxyaabaha la iskaga midka yahay iyo kala duwanaanshaha koox kasta gudohooda iyo tan kooxaha dhexdooda (Derman-Sparks, 2010).
- Waxay hubiyaan in sawirada dhammaan qoysaska carruurta iyo noloshooda maalinlaha ahi ay ka muuqdaan deegaanka caruurnimada hore.
- Waxay doortaan buugaag iyo qalab kale oo ka tarjumaya dhammaan dhaqanka carruurta, luqadda, xaaladda dhaqan-dhaqaale iyo qaabdhismeedka qoyska.
- Waxay taageeraan wadahadalka iyo sheekaysiga ku saabsan sifooyinka carruurta iyo qoysaska (Derman-Sparks, 2010).
- Waxay ixtiraamaan oo dhiirigeliyaan kartida iyo xirfadaha carruurta soo bandhigaan sida xirfadaha hadalka, isku-tiirsanaanta, wadaagista, ama in uu u idmo qof weyni kahor intaysan hadlin taas oo kala duwanaan karta caadooyinka dhaqanka.
- Waxay waydiiyaan qoysaska su'aalo ku saabsan waxa ay baraan iyo sida ay u baraan ilmahooda dhinacyada aqoonsigooda iyo kelmadaha guriga lagu isticmaalo si loo qeexo aqoonsiyadaas. (Derman-Sparks, 2010).

- Waxay ku dhiiri geliyaan ka wada hadalka dhaqanka, dareenka, waxay u muujiyaan naxariis iyo daryeelka dhammaan carruurta.

Marka ay barayaashu naqshadaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Waxay deegaan la abuuraan dadka ay goobta ka wada shaqeeyaan, qoysaska iyo xubnaha bulshada si loo hubiyo in ay ku jirto in deegaanka iyo waxyaabaha laga filayo barnaamijka si habboon loogu metelo carruurta iyo xubnaha qoyska.
- Waxay u doodaan horumarinta xirfadeed ee daryeelka hore iyo waxbarashada xirfadlayaasha ee la xiriirta filashooyinka ku salaysan dhaqanka, hab ku salaysan waxyaabaha wanaagsan ee qoyska, horumarinta xirfadaha iyo kartida ku salaysan dhaqanka iyo barashada ka hortaga eexda.
- Waxay ku martiqaadaan ama martigeliyaan munaasabadaha qoyska halkaas oo qoysaska iyo xirfadlayaasha carruurnimada hore ay haystaan fursado ay ku wadaagaan macluumaadka si ay u bartaan waxyaabaha ay xiiseeyaan, caadooyinka iyo dhaqamada.

Fikrad Muhiim ah: Qoysasku waa qayb muhiim ah oo ka mid ah korriinka dhaqanka waana in lagu qiimeeyo in ay yihiin hawlwadaag muhiim u ah waxbarashada carruurta.

Si ay u bixiyaan daryeel iyo waxbarasho tayo leh, barayaashu:

- Waxay ogsoon yihiin oo ay dhiiri geliyaan isticmaalka luqada guriga.
- Waxay salaamaan oo ay taageero siiyaan xubnaha qoyska maalin kasta.
- Waxay aqoonsadaan muhiimadda iyo xooga ay leedahay qiyamka dhaqameed ee laga soo wareejiyo qoysaska loona wareejiyo carruurta.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Bixi jawi hodan ku ah akhris-qoraalka luqadaha ay ku hadlaan carruurta fasalka ku jirtaa.
- Waxay ka qayb-qaataan wada hadallada waxayna bixiyaan fursadaha in wax laga barto carruurta iyo qoysaska ku jira barnaamijka caruurnimada hore (tusaale, hawlaha qoyska, habeen qoyska).
- Waxay bixiyaan waxqabadyo ay carruurtu ku bartaan naftooda iyo kuwa kale iyada oo la adeegsanayo sahaminta qoyska (in la sameeyo buugga qoyska fasalka ama derbiga qoyska, in la qayb galo wada hadal ku saabsan xiriirada, waxyaabaha la iskaga midka yahay, waxyaabaha lagu kala duwanyahay, doorka xubnaha qoysku ka qaataan gudaha iyo dibadda guriga).
- Waxay ku soo daraan cuntooyinka, alaabta iyo sawirada carruurta iyo qoysaska ee muhiimka u ah ee matala dhaqamada qoysaska ku jira goobta carruurnimada hore.

Marka ay barayaashu naqshadaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Waxay bixiyaan isku xiraha dhaqanka/luqadda ee barnaamijka caruurnimada hore.
- Waxay siiyaan shaqaalaha carruurnimada hore fursado ay ku bartaan erayada ama kelmadaha muhiimka ah ee luqadaha ay ku hadlaan carruurta iyo qoysasku.
- Waxay ku martiqaadaan xubnaha qoyska inay ka qaybqaataan awoodaha go'aan samaynta ee barnaamijka caruurnimada hore.
- Waxay u abuuraan fursado xubnaha qoyska si ay isula wadaagaan waxyaabaha ay ku wanaagsan yihiin.

Sheekooyin ka yimid goobta:

Kay waxay u firsatay Mohammed wakhtiga cuntada fudud ee maalinlaha ah isaga oo fadhiya miiska laakiin aan cunaynin cuntadiisa fudud. Kay waxay weydiin “Ma gaajaysan tahay? Ma rabtaa cunto fudud?”. Mohammed waxa uu u muuqday in uu ku wareersanyahay su’aalaha oo uu luxay madaxa “haa” laakiin uu sii waday in uuna cunin cuntadiisa fudud. Dhowr maalmood kadib, Kay waxa ay la hadashay hooyadiis, Kadra, oo ka warrantay hab-dhaqankooda quudinta ee guriga. Waxay u sharaxday in inta badan dhaqankooda hooyooyinku ay sii wadaan quudinta carruurta ilaa sannadaha da’da dugsiga ka horreeya. Kay waxay la wadaagay hab dhaqamada qofku in uu isagau wax cuno iyo in isagu adeegto ee dhaca xilliga cuntada fudud ee barnaamijka daryeelka carruurta qoyska. Si wada jir ah waxay ugu heshiiyeen qorshe lagu taageerayo Mohammed si uu u helo xirfadahaas xaaladaha bulshada iyo iskuulka dhexdooda iyadoo sidoo kalena la ixtiraamayo dhaqanka qoyska ee guriga labadoodaba. Kadra waxay la wadaagtay hab-dhaqameedkaa quudinta ee guriga. Kay waxay iskuulka ku qaaday tillaabooyin si ay uga caawiso diyaarinta cuntada fudud ee Mohammed oo uga caawiso quudinta iyadoo tilmaamo ka qaadanaysa Kadra iyo Mohammed si ay uga caawiso dhisidda kalsoonida wakhtiga cuntada fudud ee goobta daryeelka caruurta dhexdeeda.

Qaybta uu Ka Kooban Yahay I: Koritaanka Canugga iyo Barashada

Caruurta yar yar waaya-aragnimadoda hore waxaa qaabaysa koritaanka maskaxdooda. In kastoo caruurta yar yar guud ahaan ay u koraan siyaabo isku mida, canug kasta waaya-aragnimada noolashiisa qaaska (oo ah qayb ka mida qoyska, dhaqanka iyo jaalliyadda) taaso sababi karta qabab aad u kala duwan ee barashada, hab-dhaqanka iyo midholka horumarinta.

Fikradaha muhiimka: Korriimadu waxay u dhacdaa qaabab la saadaalin karo hasayeeshe caruurta waxay u koraan heerer kala gooniya

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay siiyaan carruurta agab iyo waxqabadyo iyaga caqabad ku ah laakiin la samayn karo.
- Waxay bartaan ilmo kasta dabeecadihiisa gaarka ah iyo shakhsiyadiisa.
- Waxay bartaan sida ay u badan tahay in ilma kastaa u muujiyo xiisaha uu u qabo wax cusub, sida uu u gudbiyo dareenkiisa iyo baahidiisa ugana jawaabo niyad jabka. Tusaale ahaan, marka ay isku dayayaan waxyaabo cusub, ilmuhu miyuu daawadaa kuwa kale, ma si degdeg ah ayuu u soo galaa mise si tartiib ah ayuu u qaabilaa waxa cusub?
- Waxay ugu jawaabaan ilmo kasta siyaabo taageeraya aqoonsigooda, koriinkooda iyo horumarkooda.
- Waxay siiyaan carruurta agab iyo waxqabadyo iyaga caqabad ku ah laakiin la samayn karo.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Aqoonsadaan in caruurta midkasta uu barto heerka qiyaastiisa.
- Jideeyaan hadafyo iyo qorsheyaal hawlagallo ka caawinaaya canug kasta sida uu ku gaarayo tallaabada xigta. Tusaale hadafku wuxuu noqon karaa in aad ka caawiso cunug kaste in uu garto magacooga oo daabacan. Kadib udhig booska uu cuntada ku cunayo. La ciyaar ciyaaraha ah inuu cunugu istaago marka aad magaciisa warqada ku qoran aad kor uqaado. Ama cunug kasta inuu ku rido warqada uu magaciisu ku qoran yahay baaldiga yar subax kasta makuu soo galo
- Ka hagaajiyaan sida uu uga falcelinayo canuggu la qabsiga isbaddalka kartida ku aaddan fahamka isdhexgalka iyo xog-isweydaarsiga.
- Caawiyaan cunugga gaarista bartilmaameed go'an ee heerarka gobolka barashada hore ee loo yaqaan [Early Childhood Indicators of Progress \(Tilmaamayaasha Horumarka Caruurnimada Hore\)](#).

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Hore uga sii kordhiyaan waaya-aragnimada barashada ay horumariyeen kuwa kale iyo abuuran waxqabadyo ku wajahan baahiyada gaarka ah ee canugga.

Fikradaha muhiimka: Caruurta waxay soo koraan iyo bartaan iyagoo qayb ka ah, dhaqanka iyo bulshada qoysaskooda

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay kala hadlaan xubnaha qoyska waxa ku saabsan sida guriga wax loogu sameynayo iyo loo isticmaalayo macluumaadkaas uu canuggu lagu dareensiinayo soo dhoweynta.
- Waxay ku dhiirrigaliyaan caruurta in ay la wadaagaan sheekooyin nolol maalmeedka qoyskooda, sida hawlo ay qoysku xiiseeyaan ama xayawaannada dad-la-noolka.
- Waxay abuuraan dareen bulsho ay caruurta isku arkaan oo isu daneeyaan.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Fahmaan ahmiyadda iyo taageerada ay u leedahay luqadda looga hadlo guriga cunugga iyado la xushmeynayo adeegsiga luqadda guriga ee qoyska, laguna siiyo guriga qalabka luqadaha, sida buugagga, qalabka lagu ciyaaro (games) iyo muusikada iyo barashada erayada qaarkood ee heesaha laga qaado guriga canugga, sheekaysiga iyo waxyaabaha sida joogtada loo sameeyo.
- Waxay siiyaan caruurta fursado ay ku bartaan dhaqammo kala duwan, caadooyinka, luqadaha iyo qaab-dhismeedka qoyska ee caruurta kale iyo qoysaska.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Waxay hormariyaan faham qoto dheer ee la xariira, caadooyinka, qayimka caruurta, iyo filashooyinka dhaqammo dhowra marka ay koox yihiin oo lala hadlo qoysaska iyo in la qayb qaato barnaamijyada dhaqameed ee bulshada dhexdiisa.
- Waxay aqoonsadaan bulshada guud ahaan ay caruurta ku noolyihiin iyo sida ay uga jawabayaan kala duwanaanshaha dhaqanka, isirka, luqadaha iyo dhaqaalaha iyaga lagu daryelayo.

Sheekooyin ka yimid goobta

Marisela waxay eegtay sida Grady uu ugu shaqaynayay sakiinta. Waxay dareentay in uu sakiinta ku hayo suulkiisa hal god far dhexaadkan dhinaca kale. Suulkiisu wuxuu saarna xagga hoose fartiisuna waa korreysay. Taaso sababtay, isagoo jaray, sakiintiisu ay jar-jartay warqaddii. Grady dhowr jeer ayuu isku dayay in uu ka shaqaysiiyo sakiinta kahor inta aanuu eegin caruurta kale ee ku hareeraysa. Marisela waxay u soo dhowatay Grady, si taxaddar leh ayay gacanteeda xaggiisa u soo taagtay iyadoo “suulka ku tilmaamayso OK” (thumbs up). Markaas ka bacdi waxay tiri “Waxaan filayaa in godkaan ay ku jiraan fara badan. Isku day in fara badan qaarkood godkaan ku riddid.” Waxay u dhiibtay Grady jeex dhuuban oo warqad adag waxayna kula talisay in uu markale “isku dayo”. Markaan Grady wuxuu awooday in uu warqaddii qayb yar ka jarto.

Qaybta uu Ka Kooban Yahay II:

Waaya-aragnimada Barashada Koritaanka habboon

Dhammaan caruurtu waxay u baahanyihiin in jawi hodontimo xambaarsan looga qaybgaliyo jir ahaan iyo qiiri ahaanba xasilloon.

Fikradaha muhiimka: Caruurtu waxay u baahanyihiin in jir ahaan iyo qiiri ahaanba ay ammaan haystaan iyo jawi caafimaad qaba si ay wax u indho-indheeyaan, tijaabiyaan iyo bartaan

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay aasaasaan oo ay sii wadaan jawi nabadoon oo barasho caafimaad leh.
- Waxay abuuraan jawi soo dhoweyn leh oo soo jiidanaya cunug kaste, oo leh sawirro dad cunuga u eeg, oo leh agabka lagu ciyaaro (toys) oo saran armaajooyinka si uu cunuga si xor leh wax u doorto, iyo ay leedahay goob banana oo la isku kala bixin karo.
- Waxay dhisaan xiriir toggan oo ay la yeeshaan canug kasta.
- Waxay hubiyaan in jawigaasu muujinayo iyo ka jawaabayo canug kasta baahidiisa, kartityada iyo danahiisa.
- Waxay oggolaadan oo ay soo dhoweeyaan kartida koritaanka canug kasta ay wax badan iskood u samaynayaan.
- Waxay ku soo daraan lucbadaha iyo qalab ay daneeyaan iyo waxyaabo kale oo u eg waxa guriga caruurta laga helo.
- Waxay badalaan jawiga, si loo baahdo, si ciyaalka curyaaman ama u baahan daryeel caafimaad oo u gaar ah.
- Waxay xushaan qalab uu canuggu ku adag laakiin u awoodi karo.
- Waxay taageeraan ciyaarta siyaabo dhiiri galinaya abuurista iyo xiriir saaxiibtinimo. Tusaale, la caawi caruurta in ay abuuraan warqada cuntada (menu), sameeyaan lacag ay ku ciyaaraan iyo in dhisitaanka dukaan biizada oo ay majaajileeyaan.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Adeegsadaan qalabka sharaxaadda iyo ganjeelka si loo calaameeyo meelaha ilmaha looga ilaalinayo in ay dhulka ku ciyaaraan ama lagu hayo si dhismayaasha aanay uga dhicin.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Baaraan jawigooda iyo go'aamiyo in uu siyaabaha loo hagaajinayo shaqa socodsiinta, meelaha diyaarka ah iyo helitaanka qalabka.
- Hubiyaan in jawigu uu dhaqan ahaan ka jawaabayo luqadda.

- Aqoonsadaan iyo adeegsadaan manhaj la xaqiijiyay in uu caruurta ka caawinayo u diyaargarowga dugsigaal. [Ka firi barta bogga internetka ee Parent Aware manhaj ah ee waafajinaya heerarka waxbarashada hore ee Minnesota standards.](#)

Fikradaha muhiimka: Caruurtu waxay bartaan kalsooni iyo dareemaan xasillooni marka ay haystaan saadaal joogta ah una qalma baahiyadooda ee hawlaha, is-dhexgalka, cuntada iyo jiifka

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay bixiyaan saadaal maalin kasto la sameeyo kuna habboon baahiyada caruurta xagga cunista, nasashada ciyaaraha gudaha iyo dibaddaba.
- La dejiyo jadawal maalmeed caruurta iyo qoysaska ka caawiya ogaanshaha wax la filanayo.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Helaan jadwal la maamuli karo oo ku habboon bahida canug kasta ee ku saabsan cunidda iyo jiifka.
- Ku soo daraan waqtiyada inta lagu jiro maalinnimada, marka caruurtu keligood ciyarayaan, kooxo yar iyo sidoo kale koox badan.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Muujiyaan iyo si joogta loo qabatima jadwal howlo joogto ah oo lagu hubinayo jiritanka dheellitir saadaasha waxyabaha joogtada ah iyo waxa la maamuli karo ee lagu taageerayo caruurta.
- Aqoonsadaan iyo sharraxaan kuwa kale ahmiyadda ay caruurta u leedahay ku lu xirnaansha ciyaaraha iyo xallinta mas'alada.

Fikradaha muhiimka: Barayaashu waxbarashada hore ee caruurnimada waxay horumariyaan marka si aan ku talagal ahayn ugu oggolaadaan in ay wax sahmiyaan iyo weydiyaan su'aalo

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- La bixiyo meelo ammaana, qalab iyo waqti ay caruurtu si firfircoon wax ugu sahmiyaan.
- Si farxad leh uga faalloodaan waxyaabaha ay caruurtu dareemaan ama bartaan.
- La weydiyaan su'aalaha looga jawaabi karo "haa" ama "maya" si caruurta loogu dhiirrigaliyo in si qoto dheer wax uga fakaraan.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Caruurta kala hadlaan waxaa la xariira sababta iyo saamaynta. Waxaad waydiin kartaa caruurta, "Maxaa dhaca marka aad biyo ku shubto ciidda?" Ama waydii, "Maxaa dhici doona hadii aad ka dhisto dabaq leexada hoosteeda oo qof kale soo taraaraxayo?"
- Siyaan caruurta siyaabo ay ku helaan qalab dabiici ah iyo jawi iyago lagu siinayo waqti ay dibadda ku soo ciyaaraan iyo dibadda ka keenaan (Tusaale, kala soocida midhaha iyo abuurka geedaha).

- Cod dheer (iyaga iyo caruurtu ku yiraahdaan “Waxaan la yaabay waxa dhici doona” ama “Waxaan la yaabsanahay sababta ay sidaas ku noqotay”)

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Ku caawiyaan caruurta indho-indheynta iyo ururinta macluumaadka, su’aalana weydiiyaan iyo sameeyaan saadaallo. Tusaale, kolka aad daawanayso cayayaanka, la shaqay caruurta in ay arkaan waxay samaynayso iyo in ay qiyaasaan waxay samayn doonto. Daawo in ay saadaalintu saxan tahay.

Fikradaha muhiimka: Caruurtu waxay u baahanyihiin in luqadda iyo eray bixinta loogu sameeyo saldhig adag si marka dambe akhriska iyo eray-bixinta ugu guulaystaan

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Lala hadlo caruurta si lagu taageero horumarinta eray-bixinta iyo fahmaan sida loo isicmaalayo erayada lagu wada hadlayo.
- Qaadaan heeso iyo ku ciyaaraan luqadda iyagoo isticmaalaya ciyaaro iyo xarakaad kuna celcelinaya dhowr jeer si looga caawiyo caruurta barashada.
- La siiyo jihooyin fudud laguna caawiyo caruurta sidii ay u raaci lahaayeen iyaga.
- Loo akhriyo sheekooyinka loona sheego caruurta sheekooyin.
- Laga fisho lana oggolaado gefafka si caruurtu ugu dhawaqaan erayo cusub.
- La weydiiyo su’aalo aan u baahnayn jawaabta haa ama maya si caruurta loogu dhiirrigaliyo kordhinta isticmaalka weedho dhaadher.
- La suurtageliyo fursado lagu ciyaaro oo ku dhiirrigalinaysa wada shakaysiga sida labbiska, ama isticmaalka telefoonada lagu ciyaaro, taxalka cuntada maqaaydaha, lucbadaha cufka xayawaanada.
- La hubiyo in ay jiraan buugaag badan iyo qalab daabacan oo heerkooda ku habboon oo caruurtu eegtaan.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Ku dhiirrigaliyaan wadhadalka waqtiga cuntada fudud ama waqtiga qadada, waqtiga ciyaarta, waqtiga imaashaha iyo rawaxaadda iyo waqtiyada kale ee maalinta.
- Lagu dhiirrigaliyo caruurta in ay isla hadlaan midba midka kale oo ay ku jiraan fursadooyin ay ciyaalku ay ku hadlaan luqadooda guriga. Tusaale, marka uu cunugu uu wax ka sheego waxqabadka mid kale, waxaad odhan kartaa, “U sheeg Jose, dabaqa uu samaynayo in uu waynyahay.”
- Lagu dhiirrigaliyo caruurta kuwooda baranayo hal luqo wax ka badan in ay dareemaan kalsooni marka ay isku dayaan in ay la xariiraan iyagoo adeegsanaya luqadda cusub.
- Ku soo dar noocyo kala duwan qalabka akhriska (tusaale, buugaag ah mala-awaallo iyo kuwo aan ahayn, ilaha qalabka iyo khariirado) iyo qalabka qoraalka ee luqadaha ee ay kooxdu malayso.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- U sharraxaan dadka kale ahmiyadda ay leedahay horumarinta luqadda guriga looga hadlo.

- Caawiyaan caruurta fahamka xiriirka ka dhexeeya hadalka iyo erayada daabacan adigoo qoraya wuxuu cunugu sheego ama ku fiqo ka daabacan marka buuga uu eegayo.

Sheekooyin ka yimid goobta

Brian, waa bare fasalka affar jirrada, Felicia waxay kala shaqeynaysay in ay calaamayso sheyada yaalla kulliyadda. Brian Waxay farta ku fiqday mid ka mida sawirada waxayna weydiisay, “Ma garanaysaa waxa uu yahaykan?” Felicia waxay ku jawaabtay iyadoo fraxsan “Cananaas” ayay Brain ku celcelisay, “Haa, canaanaas. Sidee u qori karnaa cananaaska?” Felicia garabkeeda ayay nuuxisay waxayna tiri “Ma garanayo.” Brain waxay ku adkaysatay in ay swirto xarfo ay Felicia garanayso. Waxay ku dhawaaqday “PPP- xarfahaan maxay yihiin?” Felicia waxay magacawday xarfka “P.” Brain waxay ayidday jawaabteedi iyadoo qoraysa kuna celcelinaysa, “P- Pine.” Waxay qortay cananaas iyadoo weli leh “AAA.” Fatima waxay magacawday xarfka “A.” “A.” Brian waxay qortay iyo tiri, “A-PPP.” Felicia waxay ku dhawaaqday xarfka “P.” Brain markale waxay sheegtay iyadoo leh “LLL.” Felicia waxay magacawday xarfka “P.” Waxayqortay oo tiri, “A-PPP.” Felicia waxay dhammaysay iyadoo lmagacawday xarfka “LLL.” Brain waxau ku dhawaaqday, “Cananaas!”

Fikradaha muhiimka: Caruurta waxay bartaan xisaabta iyo fikradaha cilmiga sayniska iyagoo sahminaya waayaabaga iyaga ku hareeraysan

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay siiyaan caruurta fursado ay ku tiriyaan, cabbiraan, ku kala soocaan iyo dhowr sjeys isku geeyaan.
- Waxay siiyaan qalab dhowr siyaabood loo isticmaali karo (blokyada) caruurta wax ku sahmis, ku tijaabiso iyo dhibka ku xalliso.
- Isticmaalaan xarfo xisaabta, sida “wax badan,” “wax yar,” “sare,” “hoos,” “dheer,” iyo magacyada muuqaallaa iyo lambarrada.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Ka caawiyo caruurta aqoonsiga mardiiimaha. Waxaad garankartaa guduudka, cagaarka. Mardiiimaha guduudka, cagaarka ee daliigimaha ku yaalla sharka canugga u gashanyahay.

- La fidiyo aqoonta caruurta ay u leeyihiin dabeecadda, noolaha iyo qalabka iyadoo lagu bixinayo sheeyo, agab iyo waaya-aragnimo u oggolaanaysa in ay ku indho-indheeyaan iyo ku sahmiyaan fikradaha sida sababta iyo saamaynta, waqtiga, cimilada, sabbaynta iyo walxa u baddalidda.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Ku siiyaan guriga waalidka xisaab iyo cilmi saynis fudud.

Fikradaha muhiimka: Caruurta waxay u baahan yihiin ammaan, quudin xiriir ay la yeeshaan qaangarada oo ka caawiya iyaga barashada la dhaqanka si ayaga u cuntama, caddaalada iyo saxiibtinimo leh

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Dhulka la fariistaan oo lala ciyaaro caruurta.
- Siiyaan diirrimaad, dareen, xannaano oggolaasho ammaan.
- Dejiyaan filashooyin cad ee xeerar fudu sida, “Soco marka aad gudaha ku jirto.”
- Dib u jiheeyaan inta aanay ku dhicin dhaqamada silloon.
- Ku caawiyaan caruurta barashada qaab kale oo ay wax ku sameyaan iyaga oo aan xishoonayn marka ay sameeyaan wax loo arko khalad ama wax halisa. Waxaad ku oran kartaa, “Carada iska yareeyso ama sugto inta caradu ku hatso, laakiin ma wanaagsana in cidwalba aadqoora isla gashaan.”
- Isticmaal caddaymo togan si aad u hoggaamisid hab-dhaqanka caruurta si ay u bartaan waxa la sameynayo, Tusaale, “Xasuuso in aad jaakaddaada meel surto.”
- Waxay aqoonsadaan iyp laga jawaabo calaamada cadaadiska iyado la siinayo waxyaaba joogto loo sameeyo, xiriir xannaano la isku hallayn karo iyo iyadoo la dejiyo canugga.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Ka hortagaan tarbiyadaha xun iyagoo badala jadwalka, bixiyaan hawlgalyo ay caruurta aad u xiiseeyaan bixiyaan hawlgalyo adag lakiin la qabn karo iyo u gudub fudud.
- Caawiyaan caruurta in ay bartaan sida loo istaago, neefsadaan, iyo fikaraan inta aanay ka fal-celin dhibaataada.
- La wadaagaan qoyska si ay uga hortagaan dabeecadaha adag iyo in ay u jawaabaan si isku mid ah haday noqoto guriga ama madasha barnaamijkaaga. Raac shuruudaha liisanka hadii waalidku codsado jawaabo aan ku haboonayn tarbiyadaha.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Helaan siyaabo lagu caawini karo in uu ku lugyeesho go’aan qadashada sida ciyaartaay la ciyaari doonaan labada hamuumtiraha ka bacdi iyo inta u dhaxaaysa.
- La qabatimo jadwalka, waxyaaba joogtada loo sameeyo iyo bey’adda si looga feejignaado dhaqamada dhibka leh.

Fikradaha muhiimka: Caruurta waxay u baahanyihiin barashada in ay iyagu isdejiyaan, muujiyaan dareenkooda iyo isqabtaan inta aanay xaaladaha ka falceli

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay aqoonsadaan, xurmeeyaan iyo lagu cawiyo caruurta barashada iyo la muujiyo dareenka iyo la fahmo dareemada kuwa kale. Tusaale, waxaa ku oran kartaa canugga “Qof careysan ayaad u eeg tahay. Alex u sheeg ma jeclid in blokyadaada ay soo dumaan.”
- Waxay caawiyaan caruurta sidii ay u maareyn lahayeen jawaabahooda jirka iyo qirada ay ka muujinayaan, fira gaara yu yeeshan iyo samaynta xulashooyinka fudud. Waxaa kala doran sii karta sida, “Ma waxad rabtaa in aa isi saartid blokyada blugga ama kuwa guduudan?”
- Waxay qaabeeyaan is-xakamaynta.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Taageeraan caruurta korriimo madaxbannaan iyado lagu dhiirrihalinayo caruurta in ay doortaan hawlahooda iyo xalliyaan mushkiladaha. Qaabaynta erayada ay isticmaalayan sida, “kaasi waa kaygii” ama “muddoo dheer ayaan sugayay meertada.”
- Dhirrigaliyaan caruurta in ay joogsadan iyo ka fikaraan inta aanay ka fal-celin dhibaataada.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Baraan caruurta in ay xakameeyaan dareemadooda de-degga, la muujiyo baaxadda qiiryooyinka iyo laga fakaro xallinta dhibaatooyin badan (eeg ilaha hoose).

Sheekooyin ka yimid goobta

Xilligii nadiifinta, Blake hos ayuu u foorarsaday wuxuuna eegay sawrka ku dhaggana mafrashka. Barahiisa, Molly farta ayay ku fiqday sawirka waxayna weydiisay, “Imisa kiish sawirkan ku jira?” Si wadajira ayay u tilmaameen iyo tiriyeen, “Kow, laba, saddex, affar.” Molly waxay ku dhiirrgalisay Blake in uu tiriyo kiishashka, “Iyo iimisa kiish ayaa ku jira mafrashka?” Si wadajira ayay u tiriyeen markale, “Kow, laba, saddex.” Molly waxay kun qaylisay, “Ma waxaa naga maqan kiishash? Xaggee jiraa kaasu?” Blake wuxuu baaray sawirkii ka bacdina wuxuu yir, “Waanu helnay.” Blake wuxuu soo aaday xagga qoriga dharka la surto wuxuna tilmaamay kiishkii maqnaa. Molly waxay tiri, “Waad soo heshay. HAAA! Lama waayin.” Blake farta ayuu ku fiqay sawirkii wuxuuna yiri “Waxaan ka soo helay sawirka korkiisa.” Molly waxay caddaysay helitaanka, “Waxaad ka soo heshy sawirka kiiskiina waad soo heshay. Hadda waxaan dhigi karnaa meesha uu rabo.”

Fikradaha muhiimka: Caruurta yar yar si xooggan oo habaysan ayaa murqahooda waaweyn iyo kuwooda yar-yar u korayaan

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Sameeyaan waqti gaara caruurta ay ku dhaq-dhaqaajiyaan jirkooda si ay qoob ka-ciyaaraan, bood-boodaan, baaskiil wadaan, wx haraatiyaan iyo wax tuuryeeyaan.
- Siiyaan caruurta fursado ay ku tijaabiyaan iyagoo isticmaalaya murqaha gacmahooda, faraha iyo calacalaha si ay wax u sawiraan, taxaan kuul, qataaraan, gooyaan, maroojiyaan, wareejiyaan iyo wax qaadaan oo meeleeeyaan shayo yar-yar sheyo.
- Siiyaan caruurta qalab ay u isticmaalaan sawiradda iyo qorista.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Dhiirrigaliyaan qoysaska in ay kala qayb qaataan hawlgallada jirka caruurtooda, gudaha iyo dibadda labadaba iyo meelaha caadiga ee la fariisto sida beeraha nasashada iyo garoomada ciyaaraha.
- La fisho xirfadaha dambe oo canuuggu uu ka shaqayn karo iyo la siiyo hawlgallo kor loogu qaadayo horumarkiisa qofnimo. Tusaale, canugga awooda in uu ciyaaro boodinta bilaabi karaa in uu isku dayo boodinta. Tus canugga sida loo sameeyo iyo sii tilmaamo sida, “Tallaabo, bood, Tallaabo, bood.”

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Helaan caruurta siyaabo ay ku dhaq-dhaqaaqaan inta ay ku hawlan yihiin noocyada idil ee hawlaha waxbarashada. Tusaale, caruurta waxay ku socon karan, gurguuran karaan ama dhinac ugu talaaabsan karaan dhanka uu ka jiro miiska qadada.

Fikradaha muhiimka: caruurta waxay hantaan dareen awood xambaarsan, raaxo leh iyo ay bartaan in ay dhexdooda wax iskuu sheegaan iyago kaashanaya qalab dhammaad ee dibad yaalka, hawlqabadyo iyo su'aalo

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Ku bixiyaan siyaabo badan waaya-aragnimada muusikada, sida heesidda, muuskida lucbadaha iyo noocyo kala duwan ee heesaha duuban. Ay ku jiraan jazz, lullabies, classical, hees caruureedka ee dhaqamo iyo luqadaha kala duwan.
- La siiyo qalab badan ee farshaxan oo si madaxbannaan loo adeegsado oo noqon kara qaabka is-qawlka, lagu beegsanaayo habka (sida ay iyagu u adeegsanayaan qalabka) halkii ay koobiyay lahaayeen weedhaha.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Dhiirrigaliyaan sahanka qalabka dhammaaday ee dibbadyaalka ah sida cayaaraha cajiinka, ranjiga faraha, balookyada iyo qalabka calamadaha.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- U sharraxaan kuwa kale sida caruurta u bartaan in ay ku muujiyaan fikradahooda, dareemada iyo aaraa'da farshaxan, qoob-ka-ciyaar iyo muusikada.
- Lagu soo dhoweeyo caruurta farshaxan, muusik iyo qoob-ka-ciyaar ka yimid haqamo badan.

Fikradaha muhiimka: Caruurta waxay ku bartaan cayaaraha dhexdooda iyo is-dhexgalka ay la yeeshaan asaaggooda

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Oggolaadaan waqti ay ku ciyaaraan iyada oo aan la soo dhexgalin. Cayaaraha waxay ka helaan hodontimo iyo wax macna weyn ku fadhiya marka ay haystaan 30 illaa 40 daqiiqo oo ay wax jilaan.
- Siiyaan qaab u oggolaanaya caruurta in ay ku labbistaan, wax ku jilaan iyo ku ciyaaraan muuqaallo dibadda ay ka soo arkeen sida miiska oo qadada loo fariisto ama maqaayadda oo la aado.
- Caruurta ku caawiyaan barashada cayaaraha iyadoo mararka qaarkood cayaarta laga qaybgalaya, lagu cayaaro meel canugga soo xigta ama iyo la siiyo ilo taageeraya cayaarta.
- Qaabeeyaan siyaabooyinka wax la isku siiyo, la caawiyo dadka kale iyo in ay isa siiyaan wareeg. Ciyaaraha ku ciyaar gadaal-gadal u u socda aan la dheelo oo horis xooggan sida rog-rogidda gaariga caruurta ama kubbad kolba mid loo tuuro.
- Siiyaan caruurta qol iyo waqti ay iskood dhibaatooyinka ku xalliyaan marka arrinta ammaanka aanay ahayn wax meesha ku jira. Markasta ha ka fogaan caawinaaddooda marka lo baahdo. Waxaad ku oran kartaa caruurta ku muransan qalabka ciyaarta, "Sidee ku heli kartaan qaab aad labadiinuba ku wada faraxdaan?"

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Qeexaan midka heerka barashada la samaynayo inta ciyaarto socoto. Tusaale, canugga wax tirinaya wuxu iska dhigaya sida "rukun" wax xisaabinya.
- Ballaariyaan aragtiyada cayaaraha caruurta iyadoo la siinayo wax ay meelo kuu tiiriyaan ama ballaariyan curinta sheekooyinka. Tusaale, marka caruurta ku andacoodaan in ay lacag u baahanyihiin ay sida baska iska yeelaan, kula tali in ay lacag ka sameynayaan dhismaha cagaaran ee warqad ka samaysan.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Sharraxaan dadka kale muhimadda ay ciyaartu u leedahay iyo barashada hore heerarka ciyaaraha lagu socod siinayo.

Sheekooyin ka yimid goobta

Caruurta ku jirta fasalka dugsiga-hortiis waxay ku samaynayaan qaab dhismeed nawaaxiga blogyada. Laba ama saddex ayaa waxay oranayeen, “Beep, beep, beep” Aimee, macalimadda, waxay aragtay canug kale, Henry, wuxuu ilaalinayay dhismahiisa. Waxay weydiisay isaga, “Weli kuwaas ma isticmaaleysaa?” Wuxuu yiri kaasu waa isagii. Aimee waxay ku tiri mid ka mida caruurta wax nadiifnayay, “Waa hagaag, meeshaan waanu ka tageynaa sababtoo Henry ayaa weli isticmaalaya.” Canug kale ayaa soo dhoweeyay iyo Henru oo dibadda ka soo qayliyay, “Ha samayn!” Aimee waxay garowsatay khilaafka ka dhalan kara waxayna ku tiri Henry, “Ma u sheegi kartaa Wyatt waxa aad aniga ii sheegtay?” Wyatt wuxuu ku mashquulsnaa cayaartiisi danna kama gelin, markaasey Aimee waxay tiri, “Waryaa Wyatt, daqiiqad ma dhagaysan kartaa Henry?” Henry wuxuu koobiyeey erayadeedi wuxuuna yiri, “Fadalan walxahaan ha xoorin, weli ayaa anigaa isticmaalayee.” Henry wuxuu u muuqday mid ku wareeray beebinkii ayaa Aimee ay tibaaxday, “Ma aanu jeclaysan markii aad ku biipsiinaya isaga. Henry u sheeg waa maxay sababta aad u biibsiinayso.” Wyaatt ayaa caddeeyay, “Waxaan biibinayna sababtoo ah waxaan qaadaynaa alaabo culus!” Aimee ayaa ku celcelisay erayadiisi, “Sababtoo ah waxaanu qaadaynaa alaabo culus mana doonayno in waxyeello idiin soo gaarto Henry. Waa hagaag?”

Qaybta uu Ka Kooban Yahay III: Xiirirada ka Dhexeeya Qoysaska

Xiriirka ugu muhimsan ee canuggu waa ka uu la leeyahay qoyskiisa. Barayaasha sidan fahma, waxay waqtiga ku qaataan dhismo xiriir xurmo leh ee togan oo lala yeesho canugga qoyskiisa. Xog is-dhaafis joogta ah oo dhexmarta baraha iyo qoyska canugga waxay ka caawin doontaa qancinta baahiyada qaarkod ee canugga siyaabo taageeraya horumarinta caafimaadka.

Fikradaha muhiimka: Qoysasku waa kuwa barbaariyaha iyo daryeel barayaashu ugu horreeya iyo ugu muhimsan ee caruurta

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Caawiyaan waalidka iyo xubnaha qoyska dareemaan soo dhowweyn.
- Aqoonsadaan, xushmaddeeyaan iyo dhisaan awoodaha qoyska. La taageero kartida waalidka ay si wax ku oola ku bixiyaan macluumaad ku saabsan horumarinta canugga. Waxaa, intaas sii dheer in lagu caawiyo waalidka dareen togan ee la xariira dareemada caruurtooda iyo aabbannimada iyado la aqoonsanayo is-dhexgal togan iyo xallinta dhibka marka loo baahdo.
- Taageeraan kala maqnaanaansho iyo midayn togan waqtiga la keenayo iyo waqtiga la qaadayo iyadoo loo oggolaanayo waqti ay ku yiraahdaan qoysaskood nabadeey iyo loo daayo caruurta in ay keydsadaan hawshooda ama qalabka si ay u sii wataan caayaartooda waqtiga xiga.
- Dhageystaan iyadoo la fahmayo bahiyaha iyo walaacyada qoysaska iyadoo la haysto mihnadaha xudduudaha.
- Xurmeeyaan iyo kor u qaadaan xuquuqda qoysaska si ay iyaga go'aamadooda u gaaraan ee la xariira baahida caruurtooda.
- Ilaaliyaan waxyaabaha gaarka iyo dhowr sanaanta macluumaadka qoys kasta, marka laga reebo in xaraynta warbixinada ay qasab tahay si loo ilaaliyo ammaanka xubnaha qoyska (tusaale Adeegyada Ilaalinta Canugga).
- Isweydaarsadaan macluumaad aan eex lahayn siyaabo lagu taageerayo qoysaska iyo xirfadlayal kale ee la shaqeeya qoyska/canugga. Tusaale, waxa aad soo gudbin kartaa qoyska canugga tusaalooyin cayiman ee mararka uu canuggu ku jahawareer asaaggiis. Weydii tusaalooyin ay soo arkeen ka bacdina ay si wada jira uga shaqeeyaan si ay ku gartaan sida gacan uga geysan lahayeen yareynta jahawareerka.
- Taageeraan luqadda guriga ee canugga iyo si leh fur-furnaan iyo xasaasiyad dhaqanka iyo habka gaarka ee daryelka qoyska, xog is-dhaafsigu iyo is-dhexgalka.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- La wadaagaan qoysaska sida loo xalliyo dhibaatooyinka iyo loola shaqeeyo qoysaska waxa heshiiska lagu midaysan yahan sida hadafyada canugga.

- Laga taageero qoyasaska xilliyada qaadista iyo rawaxaadda caruurta. Waa in ay caddahay cidda ka masuulka ah caawinaadda canugga waqtiyada adag.
- La aasaaso xog- is-dhaafis furan oo ay ku jiraan tilmaamaha hawlaha malmeed iyo dhacdooyinka.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Muujiyaan hidda dhaqameedka shaqsiyeed iyo malooyinka saamaynaya qiyamka, go'aamada iyo hab-dhaqanka si loo aqoonsado marka malooyinkaas (waxa la rumaysanyahay) laga yaabo in ay sababaan dhibatooyin ama khilaafyo.
- Taageeraan caruurta iyo waalidka marka la geeyo dugsi ama barnaamij cusub.
- La wadaagaan qoysaska si loo horumariyo barnaamijka nidaamyada siyaasadda barnaamijka.

Fikradaha muhiimka: Caruurta iyo qoysasku waxay u baahanyihiin barayaashu aqoon u leh jaaliyadda oo ku hagi kara khayraadka hadii loo baahdo

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay qeexaan iyo ay siiyaan qoysaska macluumaadka ku saabsan daryeelka caafimaadka iyo dugsiyada ku yaalla nawaaxiga, sidoo kale kharaadka jaaliyadda ee la awoodo hadii loo baahdo.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Isticmaalaan ciyaar, luqad, iyo waaya-aragnimada awoodda qorista iyo aqriska (tusaale, sheekaysiga, buugagga iyo safarada loo aado goobaha) si looga caawiyo caruurta barashada jaaliyaddood.
- La xiriiriyaan walidka iyo ilaaliyeyaasha hay'adaha jaaliyadda, adeegyada caafimaadka ama bulshada, marka ay tahay lagama maarmaan.
- La shaqeeyaan iyagoo la wadaagayo qoysaska iyo xeeldheerayaasha (caafimaadka, dhaqtarka ilkaha, hadalka, quudista iyo caafimaadka dhimirka) si loogu qalmo baahiyada canugga.

Sheekooyin ka yimid goobta

Barnaamijka Head Start wuxuu go'aansaday in uu habeen ku soo dhoweyo waalidiinta mid ka mida fikradaha xisaabta oo fasalka dhexdiisa muhiim u ahayd. Si gaara raja weyn kam qabin in ay noqon doonto mid si fiican looga soo qaybgalo, sida daradeed waxay isku dayeen in ay ka dhigaan sida kulan xafladeedka (carnivalka) oo kale. Cidina xiisa weyn uma qabin, illaa ay u sharraxayn in ay tahay xaflad xisaabeed. Waxaase ka yaabiyay, in si weyn loo soo buuxiyay!

Waxay ka heleen marka ay arkeen xubnaha qoyska iyo caruurtii oo tirinaya kubadda ka samaysan suufka oo midkasta la dhigay qayb ka mida kartoonaada ukunta, oo ah dhar leh mardimo affar geesa, muuqaallo ranji gacmeed laguna arkayay kubbada badan oo xumbo ah oo ay ku tuurayeen dambiisha dhar-dhaqidda. Waxay ka soo saarayeen ulo, daboolka fiilooyinka iyo callameeyeyaasha qoyska si ay cayaaraha tirada gurigooda ku qabsadaan. Markii la soogaaray dhammaadkii habeenka, qoysasku waxay aad uga heleen fiidsiga waxayna codsadeen in si dhaqsiyo leh loo qabto xisaab habeenka kale.

Qaybta uu Ka Kooban Yahay IV:

Qiimaynta, Qiyaasidda iyo Keliyeelidda

Taxaddar iyo fiira gaara oo loo yeesho canugga cayaartiisa, is-dhexgalka, iyo sida canuggu u sahminayo waxyaabaha ku hareeraysan waxay ka caawi kartaa barbaariyaha bixinta barashada hawlgallada iyo waaya-aragnimad oo noqon kara waxa ugu weyn oo macna weyn ugu fadhiya canugga.

Fikradaha muhiimka: Caruurtu waxay sameeyaaan waxooda ugu wanaagsan marka bareyaashu ay isha ku hayaan iyaga iyo isticmaalaan waxa ay ka baranayaan koboca korriimada

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay qoraan kartida iyo xiisaha shaqsiyeed ee caruurta. U fidi hawlo ama qalab uu canug walba shaqsiyan uga helo. Tusaale, Stacey waxay ogaatay in Gavin jecelyahay kubadda lugta. Waxay aaday maktabadda waxayna soo heshay buugag leh sawirro ciyaaraha kubadda lugta.
- Waxay eegaan xirfadaha ay caruurtu ku shaqeynayaaan iyo qorshaha hawlqabdayada lagu caawin karo laylinta xirfadaha ku cuslaada marka loo eego waxa ay hadda awoodaan samayntooda. Tusaale, lagu dhiirrigaliyo canugga tirin kara illaa shan in uu tiriyo shan shey.
- Waxay wadaagaan qoyaaska waxa ay caruurtu ka helaan, ay barten iyo samaynayaan marka aad daryeelayso.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Si joogto ah loo hayo xogta (qoran, liistooyinka iyo aaggaga cayiman ee horumarinta, samballada shaqada iyo sawirrada) ee kartiyada guulaha caruurta.
- Aqoonsadaan iyo la isticmalo qalabka qiimaynta ee ka caawinaya xirfadaha iyo qorshayaasha hawlaha la soo jeediyay oo dhiirrigelin doona koboca iyo barashada canugga.
- Baadi doonaan iyo la calaameeyo horumarka canugga uu samaynayo xilliyada barashada iyo koritaanka.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Qiimeeyaan horumarka caruurta ay ka ka samereyeen Ingriisiga iyo iyo luqadda guriga ee canugga haddii ay habboontahay.
- Isticmaalo macluumaadka laga helay qiimaynta si loogu qorsheeyo hoggaaminta manhajka, tilmaamaha iyo is-dhexgalka caruurta dhexdeeda.

Fikradaha muhiimka: Barayaashu waxay u baahanyihiin in ay ogaadaan shuruudaha looga baahanyahay baaritaanka koboca iyo korriimada iyo sida loogu caawinayo aqoonsiga baahiyada shaqsiyeed

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waa in ay garanayaan xeerarka iyo nidaamyada u degsan caafimaadka iyo baarista korriimada.
- Siyaan qoysaska macluumaadla ay kula xariiraan dugsiyada dadweynaha ee degmadooda wixii ku saabsan macluumaadka jadwalka Baariista Hore marka canuggoodu uu gaaro saddex jirsado. Baarisyada lagu sameeyo barashada iyo dhibaatooyinka caafimaadka si ay caawimaad u helaan aan daahid lahayn islamarkaana caruurtu ay u diyaargarowdo dugsiga.

Sheekooyin ka yimid goobta

Martin, baraha fasalka affar jirrada, waxay maqashay in caruur badan ay ka hadlayaan wax ku saabsan jinka xilliga hamuurtirka. Waxay go'aansatay in ay hesho qaab ay ku soo dhexgaliso dheesha waxa ay danaynayso iyo barato hawlgallada toddobaadka soo socda. Waxay ku martiqaaday caruurtii in ay guriga ka soo qaataan qalab la xariira jinka oo ay fasalka ku isticmaadaan.

Maalin maalmaha ka mida, kooxda waxay ku wareegsanayeen iyada iyagoo u diyaar in ay dhegaystaan sheekada. Martin ayaa akhriyay cinwaanka sheekada, "Ten Little Fairies." Riley ayaa u saxday, "Ten Tiny Fairies," Martin wuuu garowsaday khaldakiisa waana qoslay, "Raalli iga noqda. Waa saxsantahay." Riley wuxuu sahmiyay heerka xirfadahiisa isagoo sii weydiiyay, "Sidee ku ogaatay kaas?" Riley wuxuu caddeeyay, "Sababtoo ah waa la sheegay." Martin ayaa ku racay iyada, "Waa la sheegay kaas. Ma akhri kartaa kaas?" Si taxaddar leh ayay iskeed ugu celcelisay, "Ten-tiny-fairies." Martin wuxuu si lama filaan ku yiri, "Kanu waa buuggaagi ee gurigaada hadda aad ka keentay." Riley aya tiri, "Waxaan u soo qaaday fasalka sababtoo ah wuxuu ka hadlaya jinka." Martin wuxuu caddeeyay in uu ka hadlayo iyo xirfadaha ay hadda ka shaqeynayaan markla la lehay, "Wuxuu ka hadlayaa jinka iyo wuxuu ku saabsanyahay tirinta. Waa buug kaamila."

Qaybta uu Ka Kooban Yahay V:

Horumarinta Waxbarashada Caruurnimada Hore ee Taarikhian isku Xilli ah

Barayaashu wuxuu fahmayaa waxa la rumaysnaa iyo waxa lagu qabtay saamaynada dhacdooyinka waqtiga xaadirka. Wuxuu kaloo ku dadaalaa in uu fahmo dhacdooyinka waqtiga xaadirka iyo arrimaha sida ay u saameeyeen caruurta, qoysaska iyo barnaamijyada.

Fikradaha muhiimka: Barayaashu waxay u baahanyihiin in ay fahmaan fikirka ku hoos jira dhacdooyinka iyo nidaamyada hadda jir

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay aqoon u yeeshaan iyo ku shaqeyaan shuruudaha federaalka, gobolka iyo xeerka hay'adaha maxalliga siyasadda iyo dhaqanka.
- Aqoon u yeeshaan iyo ku shaqeyaan Ururka Qaranka ee Barbaarinta Caruurta Yar Yar (National Association for the Education of Young Children - NAEYC) Xeerka Anshaxa iyo Edebt (Code of Ethical Conduct) (eeg ilaha).
- Waxay aqoonsadaan qiyamka iyo barnaamijka kor loogu qaadayo daryeelka hore iyo waxbarashada.
- Waxay aqoonsadaan dhaqamada taariikhiga iyo saamaynada dhanka baarnaamij diyaarinta waqtiga xaadirka iyo is-dhexgalka caruurta dhexdooda ku wajahan.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Isticmaalaan Xeerka NAEYC Code of Ethical Conduct loo xalliyo xaalada adag.
- Si joogta ula shaqeeyaan hagaajinta xirfadaha iyo barnaamij diyaarinta iyo bixinta daryeel tayo sare leh.

Sheekooyin ka yimid goobta

Ma hubin in aan noqonayo heerka Ka-warqabka Walidka (Minnesota's Quality Rating and Improvement System) markii ugu horeeysay ee la yimid nawaaxigaga laakiin waxay muhiim u ahayd barnaamijkeena si ay u suurtagasho in aan u helno deeq waxbarasho qaar kamida caruurta jaalliyaddeena. Waxaan go'aansaday in ay taas u noqon karto wax wanaagsan barnaamijyadeena si loogu hayo kobcinta iyo hagaajinta. Waxaan u soo gudubnay kaalmada tayda hagaajinta, dhab ahaam waxay ahaayeen kuwo waxtar leh oo wax badan laga bartay iyada oo loo marayo hababka. Hadda annaga oo haysanna heerka qiimaheena, waxaan u sheegay waalidiinta mustaqbalka waxa iyaaga ku saabsan isaga waxayna ula muuqataa wax u eg in aan haysanno shaabbadda oggolaashaha. Waxaanu doonaynaa inaan shaqada sii haysanno si aanu u helno xiddigta dambe ama xigta. Marka laga fakarayo tayada hagaajinta waxay noqonaysaa wax badan oo qayb ka ah qofka aan nahay xitaa marka aanu helno xiddigta affaraad.

Qaybta uu Ka Kooban Yahay VI: **Mihnadnimada**

Cilmi baarista ku saabsan horumarka canugga waa mid soo kobcaysa iyadoo dhaqamada wanaagsan ay si xawli ah u soo hagaagayaan. Waxaa muhiim ah in barayaashu ay sii haystaaan xirfado horumarin iyo ay ka qaybqaataan ururada mihnadaha oo siyaadinaya aqoontooda iyo hagaajinaya xiirfadahooda.

Fikradaha muhiimka: Barayaashu caruurnimada hore waxay ku dadaalaan in ay si joogta u hagaajiyaan xirfadahooda

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Si buuxda uga qaybgalaan mihnada horumarinta socota iyagoo weydiinaya su'aalo, muujinaya barashada laguna camal falayo macluumaadka cusub.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Sii ula kac ah waxay qorsheeyaan iyo isku hawlaan xirfadaha horumarinta si ay u hagaajiyaan iyaga xirfadahooda.
- Fahmaan iyo ku camal falaan xuddudaha xirfadnimada.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Qaaabeeyaan dadka kale dhaqamada ugu wanaagsan.
- Si weyn u muujiyaan dhaqamadooda, cilmi-baarista iyo jihooyinka ay wax u socdaan ee goobta iyo hagaajiyaan hab-dhaqankooda.
- Ka qaybqaataan uruurada xirfadaysan iyo hawlaha.

Sheekooyin ka yimid goobta

“Waxaan eegayay Knowledge and Competency Framework (dokumenti ka hadlaya waxa baruhu u baahanyahay in uu ogado iyo awoodo in uu sameeyo) waxaana ku fakaray “In aanan aqoon oo ay tahay in aan barto taas!” Markii aan muddo sii eegay, waxaan garowsaday in aan wax fiican ka sameynayo meelaha qaarkood oo aniga igu cusbaa. Waxaa aqoonsaday tirol ambarro ah oo aan rabay in aan sii barto si aan kor ugu qaado xirfadahayga. Waxaan go’aansaday in aan ku billaabo anigoo baranaya wax siyaado ah ee la xiriira ilaalinnta iyo qiimaynta iyo sida loogu isticmaalo qorshaha canug kasta. Markaas ka dib waxaan eegay qoraallada fasalka si aan u helo fasallada iga caawi kara waxayaabaha ku saabsan ilaalinnta iyo qiimaynta. Hadda waxaan aadaya fasallada ku saleysan waxa aniga dhab ahaan aan daneynayo iyo i baraya xirfadaha aan ku shaqayn doono.” Joelle

Qaybta uu Ka Kooban Yahay VII: Caafimaadka, Ammaanka iyo Quudinta

Marka la weydiyo waalidiinta waxa iyaga ugu muhiimsan iyaga marka la raadinayo barnaamijka caruurtooda, jawi caafimaaad iyo ammana oo liistada xaga hore kaga jira. Caruurta yar yar marka ay koox u fadhiyaan waxay u baahan yihiin ilaalinta qof qangaara si ay ugu joogaan jawi caafimaaad iyo ammaan leh. Jawiga caafimaadka leh sidoo kale waxaa lagu macneeyaa in la siiyo caruurta qauudin raashin iyo fursado maalmeed ee la xariira hawlaha jirka. Cilmi-baarista waxay muujinaysaa in caruurta baahiyada saldhigga caafimaadkooda la qanciyo ay ku ficanyihiin awoodda waxa ay ka baranayaan bey'addooda ay aad ugu diyaarsanyihiin in ay ku guulaystaan dugsiga marka loo eego caruurta caafimaadkoodu liito.

Fikradaha muhiimka: Caruurta caafimaadka qabta waxay ku ficanyihiin awoodda ka qaybgalka iyo ay ka bartaan hawlgallada

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay xoojiyaan cuntayn iyo nolol maalmeed caafimaaad leh iyadoo la siinayo hawlqabadyo jirka iyo loo fidinayo quudin cunto badan ee hamuuntirrada iyo cuntada caadiga.
- Waxay isticmaalaan, oo ay baraan carruurta inay isticmaalaan, caadooyinka caafimaadka aasaasiga ah sida daboolida qufaca iyaga oo ku qufacaya suxulka, gacmo dhaqida, iyo cadayashada ilkahooda.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Ay haaystaan macluumaadka waqtiga la joogo ee ku saabsan caafimaadka iyo ammaanka iyo lagu soo daro macluumaadka cusboonaysiinta ee dhaqamada malinlaha.

Fikradaha muhiimka: Caruurtu waxay ka bartaan qaangarrada horumariyan caadooyinka caafimaadka cimriga dheereeya

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Ha geeyaan caruurada dibadaha sida hadba suurtagal ah.
- Siyaan waqti, tusaalooyin iyo fursado lagu daryelayo bahiyadooda xagga qubayska iyo labbiska laf ahaantooda.
- Lagu dhiiriigaliyo caruurta in ay isticmaalaan dareemadooda oo dhan (aragga, sanqarta, taabashada, urinta iyo dhadhamista).
- ku dhiirigaliyaan caruurta ku xirnaanta hawlgallada jirka oo badan si ay u qabatimaan dhaqamo caafimaaad leh.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Waxay qaabeeyaan iyo ku dhiirrigeliyan caruurta in horumariyaan dhaqamada cunista caafimaad leh, leylis iyo nasasho.

Fikradaha muhiimka: Marka jawigu ammaan yahay, caruurtu waxay aad u awoodaan in ay wax sahmiyaan iyo wax bartaan

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay raacan tusaalooyin caafimaad iyo ammaan marka gacmaha la dhaqayo, musqusha la galayo iyo la fayodhowriyo lucbadah si loo yareeyo cabuqa cudrrada faafa.
- Loo qoondeeyo qol ay markasta lagu kormeeri karo iyaga.
- Lagu hayo nadiif qalabka, agabka iyo fasalka sidoo kale jawi aan sigaarka lagu cabin.
- Si dhaqsiya oo saxan loo sameeyo macluumaadka waxyeellada u keeni kara caafimaadka caruurta ama kaalmada cayrta si loo ilaaliyo adeegyada.
- La haysto lamabarro telefoon e deg-degga.
- La qogaado xaladaha caafimaadka ee caruurta (sida kaadi macaanka, xasaasiyaadka cuntada laga qado, neefta, iwm.) iyo sida looga jawaabayo suurtagalnimada baahiyada caafimaadka.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Ogaadaan, dib u-eegaan cusbonaysiinta waxyaabaha joogtada loo sameeyo ee dhammaan xeerarka shaqeeya ee ku saabsan keydinta xogta (laga helay kaarka macluumaadka deg-degga ee habracyada qoran iyo xogta dhowrsan iyo qarsoodiga ah).
- La shaqeeyaan mihnad yada kale si ay u hubiyaan in siyaasada iyo caadooyinka ee ku salaysan baaris iyo caadooyinka wanaagsan (sida, quudiye, degaan baraha, iyo la taliyaha caafimaadka xanaanada cunuga, iwm.)

Key concept (s): Caruurtu waxay u baahanyihiin quudin habboon oo jirkooda diiriya iyo ka caawiya koboca

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Ku dhaqmaan keydin ammaana, diyaarinta maraynta iyo adeegyada qudinta cuntada.
- La fadhiistaan, lala cuno iyo lala hadlo caruurta xilliyada cuntada la cunayo iyo hamuuntirka.
- La aqoonsado iyo laga feejignaado khatarta caafimaad ee la xariirta cuntada sida neef-qabadka iyo xasaasiyaadka.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Siyaan qoyska xilliyada hannaanka cuntada iyo hamuuntiraha iyadoo lagu dhiirigalinayo caruurta in ay bartaan siyaabo wanaagsan sida in ay sugaan meertadooda, u gudbiyaan cuntada kuwa kale, si hagaagsan u isticmaalan agabka, iyo yiraahdaan “fadlan” iyo mahadsanid.

Marka ay barayaashu qaabaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Haqabtiraan kala doorashooyinka dhaqanka cuntada marka ay suurtagal tahay.

Sheekooyin ka yimid goobta

Intuu lagu jiray taariikh-kooxeedka, bare Fortuna waxay tustay caruurta ilig weyn oo ka sameysan tabeelle shay magnetic. Waxay u sharraxday in ay jiraan cunto saaxiib la ah ilkaha iyo cunto aan ilkaha saaxiib la qhayn. Cuntada aan saaxiibka la ahayn waxay durtaaa ilkaha. Waxay soo bandhigtay sawirro cuntooyin ah waxayna weydiisay caruurta in ay qiyaasaan cuntada kuwooda ay u maleynayaan in ay saaxiib la yihiin. Sawir kasta ee cunto waxay dulaareen iliggii weynaa. Kuwooda saaxiibka la ah ma mudayaan. Kuwooda aan saxiibka la ahayn maagnetii ayay mudeen. Markaas ka bacdi waxay u sharraxday dulinka ku jira ilkaheenna oo cuna cunta aan saaxiibka la ahayn isagoo ku samaynayoo duleel yar ilkaheenna kaasoo marba marka ka dambeeya koraya. Waxay sharraxday, “Tasna waa sababta aan markasta ilkaha u nadiifno si aan uga saarno cuntada ilkaha duraya.”

Dood ka bacdi, waxay u dhaafta iliggii waynaa shayga magnetka ka samaysnaa, sawirkii cuntooyinka iyo buraash weyn ee ilkaha lagu rumaydo in ay caruutu ay iyaguna indho-indheeyaan. Markii la gaaray waqtigii qadada, Fortuna waxay caruurtii kala hadashay cuntadii ay cunayeen. Waxay ka hadleen cuntada saaxiibka ilkaha la ah iyo sida ay ilkooda u nadiifgnayaan markii ay qadada cunaan ka bacdi si ay cuntada ku hartay ilkahooda uga nadiifin lahaayeen.

Waxaa soo wariyay Maareeyaha Barnaamijka Caruurta Qaranka ee Caafimaadka Minnesopta Afka (Minnesota’s Program Manager for National Children’s Oral Health Foundation)

Qaybta uu Ka Kooban Yahay VIII: **Tijaabin Lagu Sameeyo Waayo Aragnimada**

Baraha wuxuu wax ka baranayaa iyo baranayaa isticmaalka dhaqamada ugu wanagsan waaya-aragnimada badan dhexdooda.

Fikradaha muhiimka: Barayaasha waxay ka bartaan caruurnimada hore iyo fuliyaan dhaqamada ugu wanaagsan

Si loo bixiyo daryeel tayo leh iyo adeegyo waxbarasho, barayaashu:

- Waxay ku eegaan bandhigyada waxyaabo kale ee caruurta soo dhexgala fiidyow iyo barnaamijyo kale waxayna ka bartaan awoodaha ay ku yeelan karaan.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Muujiyaan xirfadahooda iyo ugu shaqeeyaan joogta ahaan iyaga hagaajintooda.
- Baadi goobaan warcelinta xirfadeed iyo tabaridda lana la muujiyo guulaha ama dhibaatooyinkaiyo tababaridda.

Nuxurka Aagga IX: Daryeel iyo Hab Dhaqan ka Warqaba Dhaawaca Masiibada

Baruhu waxa uu fahmayaa saamaynta dhaawaca masiibadu ay ku leedahay korriinka carruurta yaryar wuxuuna dhisaa awoodda tarjumidda hab dhaqanka iyo uga jawaabista siyaabo kor loogu qaado bogsashada carruurta, qoysaska iyo naftooda.

Fikradaha muhiimka: Nidaamka jawaab celinta carruurta ee ee welwelka, dabeecadaha iyo korriinka guud ayaa waxaa saameeya dhaawaca masiibada.

Si ay u bixiyaan daryeel iyo waxbarasho tayo leh, barayaashu:

- Fahmaan welwelka iyo qeexitaannada dhaawaca masiibada oo ay ku jiraan, laakiin aan ku xaddidnayn: welwelka togan, welwelka loo dulqaadan karo, welwelka sunta ah ee dhaawaca masiibo hore, dhaawaca masiibada ee adag, dhaawaca masiibada ee taariikhiga ah, iyo dhaawaca masiibada ee jinsiyadda ku salaysan.
- Waxay ogsoonyihiin oo aqoonsanyihiin saamaynta ay dabeecadaha, ficillada iyo korriinka ku leyihiin welwelka iyo dhaawaca masiibadu.
- Waxay sii wadaan in ay wax ka bartaan kala duwanaanshaha dhaqanka iyo muujinta si ay uga fogaadaan in ay kala duwanaanshahaas ku sifeeyaan in uu yahay dhaawaca masiibada.
- Waxay sii wadaan in ay daneeyaan oo ay xiiseeyaan dabeecadaha carruurta iyo sida doorkeena ahaanshaha barayaasha carruurnimada hore aan ugu taageeri karno horumarka carruurta siyaabo wanaagsan. Waxay weydiyaan naftooda: “Waa maxay macnaha ka dambeeya hab dhaqankani? Muxuu ilmahani iiga baahan yahay hadda?”
- Waxay ogsoonyihiin taageerooyinka iyo khayraadka loogu talagalay carruurta iyo qoysaska ay saamaysay welwelka iyo dhaawaca masiibadu.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Waxay sameeyaa jadwal joogto ah oo la saadaalin karo, flashooyin iyo is dhexgal loogu talagalay oo lala samaynayo carruurta iyaga oo dabacsanaanaya.
- Waxay baraan carruurta waxa uu yahay habdhaqanka la aqbali karo. Tusaale ahaan, in ay baraan carruurta “Cagahaaga ku hay dhulka”, “Isticmaal codka gudaha dhismaha”.
- Waxay sameeyaan jawiga waxbarashada hore oo soo dhawayn leh oo wata farriin togan ee ka mid ahaanshaha iyo kala duwanaanshaha dadka.
- Waxay ku soo daraan meel ammaan ah, oo raaxo leh oo loogu talagalay carruurta si ay uga nastaan kuwa kale ama ku bartaan xeeladaha isdejin.

- Waxay baraan “akhrinta shucuurta” (“emotional literacy”)
 - Waxay tusaaleeyaan sida loo maamulo shucuurta, waxay tusaaleeyaan ka hadalka dareenka, waxay ogaysoonaadaan oo aqoonsadaan dareenka, waxay u isticmaalaan taageero muuqaal ah si ay u aqoonsadaan dareennadooda iyo dareenada dadka kale.
 - Waxay tusaaleeyaan dareenka oo ay bixiyaan fursadaha lagu celceliyo dareenka naxariista.
 - Waxay ka caawiyaan carruurta inay dabeecadda ku xiriiriyaan dareenka oo waxayna siiyaan calaamadaynta dareenka “Waxaan iswaydiinayaa in aad saaxiibkaa ku dhufatay sababta oo ah waad cabsatay markii uu kugu qayliyey?” (MACMH, in press).
 - Waxay aqoonsadaan oo dhiirigeliyaan dadaalka carruurta ee in ay calaamadiyaan oo xakameeyaan shucuurta.
- Waxay jadowalka hawl maalmeedka ku soo daraan xeeladaha baridda, tusaalaynta, iyo ku celcelinta ismaamulka naftaada, sida xeeladaha isdejinta, neefsashada qoto dheer, is ogaanshaha naftaada, ama yoga inta lagu jiro wakhtiga goobada, kala beddelka, ama jimicsiyada jirka ama wadaaga midba qofku jeerkiisa qaato inta lagu jiro howsha farshaxanka.
- Waxay bixiyaan xasuusin muuqaal ah oo is-xakamaynta iyo muujinta shucuurta carruurta ah si ay iskood ugu isticmaalaan.

Marka ay barayaashu naqshadaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Waxay bixiyaan fursadaha horumarinta xirfadeed ee dhammaan shaqaalaha barnaamijka si ay u bartaan welwelka iyo dhaawaca masiibada ee carruurta yaryar iyo sidoo kale xeeladaha loogu caawio carruurta inay guuleystaan.
- Waxay adeegsadaan khayraadka gobolka iyo kuwa maxalliga ah ee loogu talagalay shaqaalaha barnaamijka iyo qoysaska sida Agabka Qalabka Ka Warqaba Dhaawaca Masiibada ee Ururka Caafimaadka dhimirka ee Caruurnimada Hore ee Minnesota (Minnesota Association of Childhood Mental Health.)
 - Qalabka Ka Warqaba Dhaawaca Masiibada: www.macmh.org/toolkit.

Fikrad Muhiim ah: Cilaaqaadka labadaba waxaa saameeya dhaawaca masiibada waxayna ka celin karaan carruurta saameynta dhaawaca masiibada. Cilaaqaadka muhiimka u ah nolosha caruurtu waxay la jiraan qoysaska iyo bixiyayaasha daryeelka.

Si ay u bixiyaan daryeel iyo waxbarasho tayo leh, barayaashu:

- Waxay fahamsanyihiin in daryeelayaashu ay si fiican u daryeelaan kuwa kale marka ay iyagu naftooda daryeelayaan.
- Waxay ogsoonyihiin saamaynta dhaawaca masiibada ee la isu gudbiyo ay ku leeday barayaasha caruurnimada hore oo ay garanayaan calaamadaha dhaawaca masiibada la isu gudbiyo (sida ka daalitaanka, rajo la’aanta, hurdo la’aanta, daalka, iyo kuwo kale).
- Waxay iska hubiyaan fikradahooda iyo shucuurtooda kahor inta ayna wax falin ama ka falcelin.
- Waxay aqoonsanyihiin astaamaha iyo calaamadaha dhaawaca masiibada ee ardayda, macalimiinta iyo shaqaalaha.
- Waxay fiiri gaar ah u yeeshaan tilmaamaha ay carruurtu bixinayaan oo ay si joogto ah ugaga jawaabaan qaddarka saxda ah ee taageerada.

- Waxay ogyihiin taageerada loogu talagalay qoysaska ay saamaysay dhaawaca masiibadu.
- Waxay baraan carruurta inay is dejiyaan ama waxay siiyaan wakhti dheeraad ah carruurta u baahan xiriirka. Waxay bixiyaan taageerada carruurta iyaga oo jir ahaan u dhowaanaya.
- Waxay fahamsanyihiin muhiimadda xiriirka togan ee qoysasku uu u leeyahay carruurta yaryar.
- Waxay qiraan waxyaabaha walbahaarka ku haya waalidka iyo heerarka walbahaarka.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Waxay ku dhaqmaan dhaqamada is-daryeelka shaqsiyeed.
- Xaaladaha marka ay carruur joogto meesha, marka hore way is dejiyaan, u fiirsadaan, dib u milicsadaan oo iswaydiiyaan, “Maxay dabeecadu ii sheegaysaa? Maxaan samayn karaa si aan u joogo oo aan xiriir ula yeesho ilmaha? (MACMH, in press).
- Waxay tusaaleeyaan isla falgalka iyo xiriirka togan ee dhammaan dadka waaweyn iyo carruurta.
- Waxay siiyaan fursadaha xiriirka carruurta dhexdeeda iyo dadka waaweyn; waxay baraan xirfadaha is dhexgalka asxaabta, sida lammaanaynta iyo wadaaga, markaaga hadalka ama markayga, markaaga.
- Waxay la kaashadaan oo ka taageer waalidiinta guusha carruurta; waxay la samaystaan xiriir ixtiraam iyo kalsooni leh waalidiinta, iyaga oo ka qayb galinaya qoyska go’aan qaadashada iskaashiga leh.
- Waxay kaa faa’iidaystaan, u gudbiyaan oo ku xiraan waalidiinta khayraadka deegaanka iyo gobolka si ay u helaan taageero.
- Waxay ku daraan digniino loogu talagalay kala guurka iyo khibradaha cusub.
- Waxay isticmaalaan hadal iyo erayo isbarbar socda oo sharxaya waxa dhacayaa marka ay ku dhacaan carruurta “Waxaan kaa caawinayaa inaan sanko ka masaxo.”
- Kala hadlaan badbaadada oo isticmaalaan muuqaallo si aad uga caawiso carruurta inay ogaadaan waxa aad ula jeedo, “Shaqadaydu waa inaan ammaankaaga ilaaliyo markaa waxaan kuugu caawinayaa inaad cagahaaga dib ugu soo celiso dhulka” (MACMH, in press).

Marka ay barayaashu naqshadaynayayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Waxay shaqaalaha ku tababaraan hababka cayiman ee daawaynta dhaawaca masiibada.
- Waxay hubiyaan in lagu soo daro dhaqanka qoyska shaqada daryeelka caruurnimada hore iyo goobaha waxbarashada, fahamku waa aqoonsiga iyo ku soo darida awoodaha dhaqameed in ay taageeri karaan ka bogsashada dhaawaca masiibada.
- Waxay siiyaan shaqaalaha fursadaha horumarinta xirfadeed ee la xiriira is-daryeelka nafeed sida tababarka ogaanshaha naftaada.
- Waxay hagaajiyaan culayska shaqada hadba sida loogu baahdo, waxayna dhaqangeliyaan habka wada shaqaynta ee dib u milicsiga waayo-aragnimada, fikradaha iyo dareenka la xiriira welwelka iyo dhaawaca masiibada fasalka dhexdiisa.

Sheekooyin ka yimid goobta:

Viviana waxay la timaaddaa xarunta daryeelka carruurta iyada oo wadata xayawaanka cufan ee ay ugu jeceshahay. Molly ayaa waxay ku salaamaysaa “Buenos dias Viviana. Como estas?”. Viviana waxay si degan ugu jawaabtay Isbaanish “Buenos dias.” Molly ayaa waxay qabatay gacanta oo u kaxaysay dhanka koox yar oo caruur ah waxana ay ka caawisay gelida ciyaarta. Waxay aqoonsan tahay baahida ay Viviana u qabto inay ku haysato xayawaankeeda cufan fasalka dhexdiisa. Molly way sii agjoogtay waxayna qayb ka tahay wada hadalka iyo isdhexgalka. Waxay ogtahay in tani ay muhiim tahay iyada oo ka shaqaynaysa inay dhisto xiriir sugan oo ay la yeelato Viviana oo dhawaan laga soo korsaday Costa Rica oo hadda joogta Minnesota guri cusub, qoys cusub, daryeel carruur cusub oo ay ku hareeraysan tahay luqad cusub.

2020

Nuxurka Aagga X: La shaqaynta caruurta ee ku Hadla Luuqadaha Badanaa gaarin da'da iskuulka iyo qoysaskooda

Baruhu waxa uu tixgaliyaa caqiidada shaqsiyadeed ee ku saabsan luqadda iyo dhaqanka waxana uu dhisaa xirfado si uu kor ugu qaado deegaan awooda qofku waxa uu ku xooganyahay ku salaysan, jawi luqadda diirada la saarayo oo loogu talagalay carruurta waxayna dhisaan xeeladaha ka qaybgalka qoyska.

Fikrad Muhiim ah: Wadashaqayn dhex marta dhammaan dadka waaweyn ee la falgalaya Bartayaasha Luqadaha Badan (MLL) ayaa lagama maarmaan u ah si loo taageero horumarinta uqadda.

Si ay u bixiyaan daryeel iyo waxbarasho tayo leh, barayaashu:

- Waxay sahaniyaan waxa ay iyagu aaminsanyihiin ee ku saabsan dhaqanka iyo luqadda ee la mid ah, ama ka duwan qofka tiisa, si meesha looga saaro eexda ka hortagaysa iskaashiga iyo koox ula shaqaynta dadka kale.
- Waxay wax ka bartaan muhiimada wada shaqaynta ka dhaxaysa shaqaalaha, qoysaska, maamulayaasha iyo xirfadlayaasha kale si ay ugu faa'iideeyaan ardayda iyo qoysaska ku hadla luqadaha badan.
- Waxay ku soo dhoweeyaan carruurta iyo qoysaska Ingiriisi iyo afkooda hooyo haddii ay suurto gal tahay.
- Waxay u firsadaan waxa carruurta ku mashquuliya in ay wax bartaan. Waxay la wadaagaan macluumaadka oo ay fikir aruurin ku sameeyaan sida looga faa'iidayso karo ka qaybgalka.

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Waxay isticmaalaan xeeladaha sida wada sheekaysiga, booqashooyinka guriga, shirarka, munaasabadaha qoyska iyo shirarka si aad u dhisaan hababka xiriirka ee u shaqeeya shakhsiyaadka iyo kooxaha.
- Waxay sameeyaan iskaashi iyo fursado loogu talagalay qoysaska si ay gacan u caawiyaan go'aannada ku saabsan horumarka iyo waxbarashada guud ee carruurtooda (Tusaale: la shaqee qoysaska si loo abuuro hadafyada luqadda ee luqadda guriga iyo dhisidda Ingiriisiga).
- Waxay bixiyaan jawi soo dhawayn leh oo laga wada tirsanyahay oo ka tarjumaya carruurta, qoysaska, dhaqamada iyo luqadaha barnaamijka ku jirta.
- Waxay ku daraan qoysaska manhajka iyo waxqabadada laga yaabo inay ku jiraan barnaamijka carruurnimada hore ama guriga. Tusaale ahaan, waxay sameeyaan buuga fasalka ee qoysaska kaas oo lagu wadaagi karo guriga ama iskuulka, waxay ku martiqaadaan qoysaska inay la wadaagaan sheeko ku qoran luqadooda hooyo.

Marka ay barayaashu naqshadaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Waxay bixiyaan fursado loogu talagalay qoysaska in ay ku wadaagaan khibradooda luqadda ee guriga iyo goobta daryeelka carruurta qoyska labadaba.
- Waxay la kaashadaan hay'adaha bulshada iyo barnaamijyada (ay ku jiraan maktabadaha) si loo bixiyo agabka iyo isku xirka qoysaska.
- Hubinta in wakhti loo qoondeeyay iskaashiga.
- Waxay siiyaan waxbarasho xirfadeed barayaasha, shaqaalaha iyo qoysaska oo diiradda saaraysa wacyiga dhaqanka, ka jawaab celinta, mas'uuliyadda iyo luqadda.
- Waxay qalab iyo agab siisaa shaqaalaha barnaamijka sida Luuqadaha badan ee Waaxda Waxbarashada Minnesota (Minnesota Department of Education Multilingual) Bogga Bartayaasha: <https://education.mn.gov/MDE/dse/early/highqualel/multiling/index.htm>.
- Waxay bixiyaan agab isdiiwaangelinta oo ku qoran luqadaha ka turjumaya bulshada. Wakhtiyada isdiiwaangelinta muhiimka ah, waxay hubiyaan in taageerada luqadda ay heli karaan qoysaska ka socda dadka ku hadla luqadaha badan.

Fikrad Muhiim ah: Ururinta iyo adeegsiga macluumaadka ku saabsan dhaqanka iyo luqadda Bartayaasha Luqadaha Badan (MLL) ayaa fure u ah bixinta manhaj ku habboon korriinka iyo dhaqanka iyo barnaamijyada loogu talagalay carruurta iyo qoysaska.

Si ay u bixiyaan daryeel iyo waxbarasho tayo leh, barayaashu:

- Waxay u firsadaan luqadaha iyo xirirka aan hadalka ahayn ee ay adeegsadaan carruurtu marka ay ciyaarayaan, isla-hadalka naftooda, iyo wakhtiyada kale ee maalintii. Sidee ayey u isticmaalaan luqada? Luuqaddee/luuqadahee ayay isticmaalaan? Yey la isticmaalaan?
- Waxay u firsadaan Bartayaasha Luqadaha Badan (MLL) iyo jawaabahooda luqadda, tilmaamaha aan hadalka ahayn iyo sida ay u muujiyaan fahamka luqadda. Maxaa taageerooyin dheeraad ah oo loo baahan karaa?
- Waxay u firsadaan isticmaalka luqadda sheegashada/muujinta. Sidee ayaad u taageeri kartaa oo aad u dhisi kartaa luqadda? Fikir heer sareeya?

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Waxay ku soo daraan buugaag luqad ahaan iyo dhaqan ahaanba kala duwan iyo agabyo kale goobta carruurnimada hore.
- Waxay ku soo daraan macluumaad laga soo ururiyay MLL iyo qoysaska marka la qorsheynayo waayo-aragnimada barashada iyo deegaanka. Waxay weydiiyaan su'aalo ku saabsan sida carruurtu ugu isticmaalaan luqadda guriga. Xirfado nooc ee ah ayay qoysasku ku arkaan deegaankooda guriaga?
- Waxay ugu soo daraan ereyada ama odhaahyada muhiimka ee luuqadaha guriga ee carruurta siyaabo macno leh maalintii oo dhan.
- Waxay isticmaalaan taageerada luqadda maalintii oo dhan si ay u taageeraan dhammaan waxbarashada carruurta (jadwallada sawirada, kaararka calaamadaynta, heesaha, midaaritaan, waxyaabaha ciyaarta ah ama waxyaabaha dhabta ah).

- Waxay Isku-dubaridaan waxqabadyo kooxo tiro yar si loo siiyo fursado ay carruurta kula isticmaalaan luqadda facooda iyo dadka waaweyn.
- Waxay ku daraan carruurta samaynta derbi kelmado ah ama in ay ku calaamadiyaan walxaha fasalka dhexdiisa ah luqado badan.

Marka ay barayaashu naqshadaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Waxay siiyaan wakhti loogu talagalay u fuursado.
- Waxay qiimeeyaan habdhaqanka barnaamijka/fasalka ee taageeraya hawlaha iyo isticmaalka luqada ee ku haboon koriinka iyo dhaqanka. Waxay isticmaalaan diiwaangelin iyo qiimayn jadwal joogto ah oo ku salaysan si ay u horumariyaan isdhexgalka iyo deegaanka.
- Waxay si joogto ah u soo ururiyaan ama ugala kulmaan qoysaska waxa ku saabsan danaha carruurta iyo xooga qoyska iyo waxyaabahooda wanaagsan.
- Waxay sameeyaan hoggaan qoyska ama koox la-talin qoysaska ah si ay u wada abuuraan xeerarka barnaamijka iyo hab-dhaqanka ama la talinta qoysaska soo gelaya.

Fikrad Muhiim ah: Habka ku salaysan waxa qofku ku xoog/awood badanyahay ayaa kor u qaadaysa horumarinta luqadda iyo barashada ee loogu talagalay Bartayaasha Luqadaha Badan (MLL) iyo dhammaan carruurta.

Si ay u bixiyaan daryeel iyo waxbarasho tayo leh, barayaashu:

- Waxay u fiirsadaan xirfadaha iyo khayraadka/agabka carruurta iyo qoysaska.
- Waxay cilmi baaris ku sameeyaan oo ku soo daraan ereyada, heesaha iyo faro ciyaarka lagu isticmaalo luqadaha guriga ee carruurta joogta goobtooda,
- Waxay ku martiqaadaan carruurta iyo qoysaska in ay baraan ereyada muhiimka ah, odhaahyada, ku tirinta afkooda hooyo.
- Waxay ogsoonyihiin isticmaalka luqadda iyo dhaqanka ee deegaanka carruurnimada hore. Luqadahee ayey carruurta isticmaalaan? Sidee ayey luqada ugu isticmaalaan siyaabo macno leh?

Marka ay barayaasha u sii korodho aqoonta, xirfadaha iyo kartidu, waxay:

- Waxay ku martiqaadaan qoysaska inay la wadaagaan xiisahooda, xirfadahooda, kartidooda, caadooyinkooda carruurta fasalka/goobta.
- Waxay hawlaha waxbarashada ku soo daraan xiisaha iyo waaya-aragnimada carruurta. Waxay carruurta u ogolaadaan in ay noqdaan “khabiirka” oo hogaamiyaan waxbarashada.
- Waxay siiyaan qoysaska macluumaadka ku saabsan mowduuca, waxay ku martiqaadaan qoysaska inay wadaagaan macluumaadka bulshadooda, dhaqanka guriga, iyo waayo-aragnimada taageeraya barashada mowduuca.

Marka ay barayaashu naqshadaynayaan oo ay hoggaamiyaan, waxay:

- Waxay ku soo daraan in ay ka bartaan wax ku saabsan xoogga dhaqamada kala duwan ee qoyska iyo luqadaha foomamka diiwaangelinta iyo shirarka soo dhaweynta ama iyada oo qayb ka mida ah xeerarka barnaamijka.
- Waxay u qorsheeyaan horumarinta xirfadeed ee faa'iidooyinka horumarinta luqadaha badan ee barayaasha hore ama qoysaska.
- Waxay aqoonsadaan siyaabaha dhammaan ECE iyo shaqaaluhu ay u isticmaali karaan xeelado lagu dhiirigeliyo isticmaalka luqadda guriga maalintii oo dhan.
- Waxay buug-yaraha barnaamijka iyo wargeysyada ku soo daraan macluumaadka ku saabsan faa'iidooyinka barashada MLL.

Sheekooyin ka yimid goobta:

Howard waxa uu ku jiray daryeelkayga carruurta sanado ka hor. Howard iyo qoyskiisu waxay ku hadli jireen Shiinays. Awowgii ayaa maalin kasta u soo lugaysiin jiray daryeelka carruurta wuxuuna inta badan istaagi jiray oo daawan jiray carruurta aan gaarin xilliga ay ku ciyaarayaan goobta ciyaarta. Howard inta badan waxa uu samayn jiray dhaqan kaas la mid ah. Hal jilib ayuu ku jilba joogsan jiray oo u daawan jiray carruurta oo ku ciyaaraysa gudaha iyo dibaddaba.

Mar mar dhif ah ayuu kor eegi jiray. Muusan la hadli jirin carruurta kale ama aniga, laakiin mararka qaarkood wuxuu ku midaari jiray ama ruxi jiray madaxa. Marar dhif ah, wuu ordi jiray, la ciyaari jiray oo uu u dhoola caddayn jiray carruurta kale. Marka aan dib u milicsado, waxaan ka fikirayaa dhammaan waxyaalihii aan bartay, ee aan hadda sameeyo, kuwaas oo ka caawin lahaa Howard iyo qoyskiisa inay dareemaan soo dhawayn iyo inay guuleystaan.

Hadda, markaan ay isdiwaangeliyaan waxaan baran lahaa dhawr kelmadood oo muhiim ah, weedho iyo salaanta Shiinaha si aan u caawiyo Howard iyo awoowgiis inay dareemaan soo dhawayn. Waxaan goobta ku soo dari lahaa sawirada qoyskiisa oo waxaan soo heli lahaa buugaag iyo daabaado Shiinays ah. Waxaan si joogta ah ula xiriiri lahaa waalidkiis si aan wax uga barto waxa Howard xiiseeyo oo aan ku soo dari lahaa waxyaabaha uu jecel yahay manhajka ama deegaanka. Waxaan sidoo kale aqoonsan lahaa in indha-indheynta Howard ee isaga oo ka fog uu fiirsanayo ay muhiim u tahay barashada luqadda oo carruurta inta badan waxay baranayaan luqadda inta ay ku jiraan “muddadan aamusnaanta”. Waxaan ku soo dari lahaa jadwal sawireed iyo qalab kale oo muuqaal ahaan ah si aan uga caawiyo xiriirka Howard maadaama oo uu ku shaqaynayo wax ka badan hal luqad. Waxaan ku lamaanayn lahaa asxaabtiisa si aan u xaqiijiyo in uu helo fursado uu ku barto luqada isaga oo ku jira goobaha kooxo yar. Waxaa jira khayraad kale oo aad u badan oo hadda diyaar u ah barayaasha carruurnimada hore si ay u horumariyaan la dhaqankooda bartayaasha ku hadla luqadaha badan iyo qoysaskooda - wax badan oo la barto maalin kasta!

Ma rabtaa in aad wax dheeraada barato?

Ilahaan dheeraadka ah waxay kaa caawinayaan barasha dheeraada oo ku saabsan daryeelka iyo barbaarinta caruurta kurayada:

Xanaanaynta Caruurteena: Xeerarka Waxqabadka Hagaya Qaranka Caafimadka iyo Amaanka ee Xanaanaynta Hore iyo Barnaamijyada Waxbarashada (Caring for Our children: National Health and Safety Performance Standards Guidelines for Early Care and Education Programs), Daabaciisa Saddexaad. (2011)

[Xaruunta Horumarinta Cunuga ee Jaamacada Harvard \(Center on the Developing Child at Harvard University\)](http://developingchild.harvard.edu/)
(<http://developingchild.harvard.edu/>)

[Xarunta Waxbarashada Hore iyo Horumarinta \(Center for Early Education and Development\)](http://www.cehd.umn.edu/CEED/)
(<http://www.cehd.umn.edu/CEED/>)

[Xarunta Waxbarashada Hore iyo Horumarinta \(Center for Early Education and Development\). Su'aalo ku saabsan Caruurta.](http://www.cehd.umn.edu/CEED/publications/questionsaboutkids/default.html) St. Paul: Center for Early Education and Development (<http://www.cehd.umn.edu/CEED/publications/questionsaboutkids/default.html>)

[Xarunta Waxbarashada Hore iyo Koritaanka \(Center for Early Education and Development\) Wargadaha Taloooyinka \(Tip Sheets\).](http://www.cehd.umn.edu/CEED/publications/tipsheets/default.html) St. Paul: Center for Early Education and Development (<http://www.cehd.umn.edu/CEED/publications/tipsheets/default.html>)

[Cutubka 9503 ee Xaruunta Liisanka ee Xanaanaynta Cunuga \(Chapter 9502 Licensing of Day Care Facilities\). \(2007\).](https://www.revisor.mn.gov/rules?id=9503&keyword_type=all&keyword=9503&keyword_sg=rule&redirect=0)
[Sharciyada Maamulka ee Minnesota Cutubka 9502 \(Minnesota Administrative Rule Chapter 9502\).](https://www.revisor.mn.gov/rules?id=9503&keyword_type=all&keyword=9503&keyword_sg=rule&redirect=0) State of Minnesota: Office of Revisor of Statutes. (https://www.revisor.mn.gov/rules?id=9503&keyword_type=all&keyword=9503&keyword_sg=rule&redirect=0)

Derman-Sparks, L. & Edwards, J. O. (2010). Anti-bias Education for Young Children and Ourselves. NAEYC: Washington DC.

[Xaruunta Waxbarashada Hore iyo Aqoonta Caruurnimada \(Early Childhood Learning and Knowledge Center\)](http://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/hslc)
(<http://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/hslc>)

[Waxbarashada Hore: Sida Aad Caruurtaada Ugu Bilaabi Lahayd Bilow Caafimaad Leh \(Early Education: Getting your Children Off to a Healthy Start\)](http://www.health.state.mn.us/divs/hpcd/chp/cdr/earlychildhood/index.html) (<http://www.health.state.mn.us/divs/hpcd/chp/cdr/earlychildhood/index.html>)

Erdman, S. & Colker, L. (2020). Trauma & Young Children: Teaching Strategies to Support & Empower. NAEYC: Washington DC.

[Buuga Cudurada Faafa goobaha Xanaanynta Cunugga \(Infectious Diseases in Child Care Settings and Schools Manual\).](#) (2008). Hennepin County.

Minnesota Association for Children's Mental Health (in press). [A Guide to Infant and Early Childhood Mental Health.](#) available at macmh.org

[Minnesota Association for Children's Mental Health Trauma Informed Tool Kit](http://www.macmh.org/toolkit) www.macmh.org/toolkit.

[Waaxda Waxbarashada ee Minnesota \(Minnesota Department of Education\). \(2005\). Tilmaamaha Horumarka ee Caruurnimada Hore: Xeerarka Waxbarasha Hore ee Minnesota \(Early Childhood Indicators of Progress: Minnesota's Early Learning Standards\).](#) St. Paul: Minnesota Department of Education. (<http://education.state.mn.us/MDE/StuSuc/EarlyLearn/index.html>)

Waaxda Waxbarashada ee Minnesota (Minnesota Department of Education) (2014). [Qaabaynta Aqoonta iyo Awoodda ee Minnesota Loogu Tala Galay Dadka Mihnada Aqooneed Leh Waxbarasha hore ee Caruurta: La Shaqaynta Caruurta Aan Wali Bilaabin Dugsiga ee Ku Jira Xaruumaha iyo Barnaamijyada Dugsiyada.](#) St. Paul: Minnesota Department of Education. (<http://education.state.mn.us/MDE/EdExc/EarlyChildRes/index.html>)

Waaxda Waxbarashada ee Minnesota (Minnesota Department of Education). (2013). [Xeerarka Hagaya Waalidka Waxbarashada Hore ee Minnesota \(Parent Guides for Minnesota Early Learning Standards\).](#) St. Paul: Minnesota Department of Education. (<http://education.state.mn.us/MDE/JustParent/EarlyLearnKReadi/index.html>)

[Ururka Qaranka ee Tacliinta Caruurta Yar \(National Association for the Education of Young Children\)](#) (<http://www.naeyc.org/>)

Ururka Waxbarashada Qaranka ee Caruurta Kuraya (National Association for the Education of Young Children). (2005 Code, Waxay Xaqiijiyeen iyo Cusboonaysiiyeen 2011). Xeerka Ku Dhaqanka ee NAEYC (NAEYC Code of Ethical Conduct). Washington, D.C.: National Association for the Education of Young Children.

[National Center on Cultural and Linguistic Responsiveness](#) (<http://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/hslc/tta-system/cultural-linguistic>)

Statman-Weil, K. (2020). Trauma Responsive Strategies for Early Childhood. Redleaf Press: St. Paul, MN.

[The National Resource Center for Health and Safety in Early Child Care and Early Education](#) (<http://nrckids.org/>)

WIDA Early Years, (2015). *Promising Practices: An Overview of Essential Actions to Support Dial Language Development in Early Care and Education Settings.* University of Wisconsin, WIDA. Madison, Wisconsin.

